

547
HOMŐOPATHIA

ES

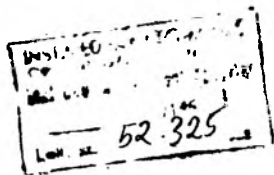
AZ ORVOSI TUDOMÁNY.

AZ ORSZÁGOS EGÉSZSÉGÜGYI TANÁCSNAK,
A M. K. EGYETEM ORVOSTANÁRI KARÁNAK ÉS
DUMAS VEGYTANÁR, A FRANCZIA SENATUS TAGJÁNAK

VÉLEMÉNYES JELENTÉSEI

A HASONSZENVI GYÓGYMÓD EGYETEMI KÉPVISELTETÉSE,
KÓRHÁZAKBANI GYAKORLATA ÉS GYÓGYSZEREINEK
SZABAD KISZOLGÁLTATÁSA TÁRGYÁBAN.

18 JUN 2004

PESTEN, 1870.

RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.

559

Midőn az alkotmányos élet helyreállításával hazánkban a hasonszenvi orvosok azon kéréssel járultak a képviselőház elé, hogy tanjuk számára a pesti kir. egyetemnél külön tan-
szék és kóroda rendszeresítették, egyszersmind törvény által biztosítottassék mostani engedélyök sajátkezüleg szolgáltatni ki gyógyszereiket, s midőn ennek folytán néhány megyei és városi hatóság pártolólágra írt fel az országgyűléshez és kormányhoz: nem igen látszott szükségesnek ezen kívánalmak jogosultsága iránt, akár a lapokban, akár más úton nyilatkozni, vagy bárminemű informatív lépéseket tenni.

Ugyanis a természettudományok felvirágzása és az orvostan ezek alapján ötven év óta bekövetkezett fejlődése folytán — nem lévén többé dogmának s olynemű tételeknek, mint *contraria contrariis*, vagy *similia similibus* a tudomány terén helye, s az *allopathia* és *homoeopathia* elnevezéseknek tudományos jelentősége, — egyetemünkön pedig minden komoly tudományos törekvés előtt a tér nyitva állván: annál biztosabban lehetett reményelni, hogy az ügy nemcsak a folyamodó kis szám álláspontjáról fog tárgyalatni, hanem általában a tudományművelés és közjó érdekében igazságosan elintéztetni, mivel a képviselőház a kérvényeket a minis-
teriumhoz részben elintézés és használat, részben a szakértők kihallgatása után előterjesztendő javaslat végeztetett át tette.

Ugyanazon oknál fogva, valamint a tudományra nézve meddő viták elkerülése végett, tökéletes hallgatással mellőztetett a szaklapok által „A hasonszenvészet jogigényei a tudomány és az emberiség érdekében” című röpirat is, mely a külön állást követelő orvosok által nánél inkább terjesztetvén a közönség között, a szóban levő kérdés téves felfogásának, úgylátszik, alapjául szolgált, oly munka, mely

valamint egészben nélkülözi a komoly buvárlathoz illő őszinteség és igazságszeretet jellemét, úgy különösen a 10-ik lapon a hasonszenvészethetnek mint reformált oskolának tulajdonított czélok tekintetében merőben alaptalan, ha az csak sarkalatos elveit el nem hagyva, az orvostan általános természettudományi terére vissza nem tért, vagyis külön rendszer, azaz homoeopathia lenni meg nem szünt.

Az ott elősorolt feladatok ugyanis épen azon orvosi tudománynak törekvését, s részben már is fáradhatlan munkálkodásának egyik legszebb eredményét képezik, mely úgy a mi, mint a világ többi egyetemlein, a dogmák kizárásával, miveltek és taníttatik, s melynek előbbviteléhez a hasonszenvészet legfeljebb a minden úton előfordulható véletlen folytán járulhatott. *)

Mint hogy azonban ezen ügy a képviselőházban úgy az orvosi tudományt első sorban képviselő egyetemi karnak, mint a közegészségi tárgyak szakértő intézése végett Ő Felsője által rendelt, s orvosokból és természetvizsgálókból alakított országos egészségügyi tanácsnak hivatalosan bekívánt véleményeik teljes mellőzése mellett nem csak tárgyalás alá vétetett, hanem abban határozat is hoztatott; —

Mint hogy továbbá a képviselőház által hozott ezen határozat a felsőházban tett oly indítvány által módosított, melynek elfogadása esetén a tudomány mai állása szerint nemcsak annak képviselői meggyőződésén erőszak követtetnék el, hanem a tudománynak fejlődése önmagából és önmaga által körén kívül fekvő tényezőnek hatalomszava által

*) Ezen — nem-homoeopatha orvosbuvárok — Virchow, Skoda sat. — neveinek igazolhatlan idézése után elősorolt feladatok a következők:

1) Összegegyeztetése a gyógyászatnak az orvosi tudomány többi szabatosan üzütt ágaival a tudomány legszorosabb értelmében.

2) A természetszerű gyógyfolyamok felismerése

3) A kórtokozó anyagok hatásának tanulmányozása az egészséges szervezet elemrészeire.

4) Az úgynevezett gyógyszerek élettani hatásának fürkészése, és

5) A gyógyhatányok positiv befolyásának felismerése a kórosan elváltozott szervi elemekre, és ezeknek ily valóban tudományos alapra fektetett alkalmazása az illető kórfolyamoknál.

megzavartatnék, s egyetemiünk orvostudori diplomái értékökben kétségkívül veszítenének, azontúl valószínűen csak a magyar korona országaiiban lehetvén azok érvényesek; —

Mintfogó végre ily erőszakot elkövetni, a tudományra és tudományegyetemre valamely tant vagy hitet reakényszeríteni, az emberi ismeretek fejlődésének szabad menetét megakasztani és egyetemiünk hírnevét veszélyeztetni, az országgyűlésnek sem érdekében nem állhat, sem szándéka nem lehet, de feladatához nem is tartozhatik tudományos dolgokban ítéletet mondani; —

Ellenben ez ügyben tett intézkedésének indító okául csak oda való törekvését szabad venni, miszerint a tudomány szabad fejlődése minden józan irányban, bármi uton és bárki által, ne gátoltassék, s valamint az orvos meggyőződését szabadon követheti, úgy mindenkinek szabadságában álljon magát tetszése szerint bárki által gyógyíttatni, — mi felett örködni igenis hivatásához tartozik:

Mind ezen okoknál fogva — más nem kevésbé nyomatékos mozzanatokat mellőzvéen — a tudomány és haza iránti kötelességnek kell tekinteniünk, felhívni az országgyűlés és kormány figyelmét arra, miszerint ezen, a tudomány mivelői által fontosnak tartott ügyet, ha csak ugyan czélszerűnek véli vele foglalkozni, más hatáskörébe eső ügyeknél szokott módon szabatosan és behatóan tárgyalja és tárgyalassa, országos tudományos testületeinek igazságot szolgáltatasson, mindenekfölött pedig úgy ezen mint más olynemü tárgyak elintézésénél, melyeknek lényegére nézve csak a tudományos buvárlat maga hozhat idővel érdemleges ítéletet, az e tárgyak természete által úgy a törvényhozó testület, mint a szakemberek elé szabott határvonalt, tudományos haladásunk érdekében megtartsa, és mások által megtartassa.

Ezen élethivatásunk által reánk rótt kötelességnek teljesítése végett legczélszerűbbnek látszik közzétenni azon véleményes jelentéseket, melyek a szóban levő tárgyra nézve a kormány által bekívántattak, de az országgyűlés határozatainál eddigelé figyelembe nem vétettek, tudniillik: az orszá-

gos közegészségi tanácsnak a belügyministerium fellívása folytán a m. hasonszenvi orvosegyletnek követelményei tárgyában adott véleményét, mely nem gyakorló orvos, hanem természetvizsgáló tag által adatván elő, egyhanguan elfogadtott, a hasonszenvi tag kivételével, kinek különvéleménye egyébiránt szintén mellékelve van; — továbbá az egyetemi orvostanári testületnek véleményes jelentését a közoktatásügyi ministeriumhoz, úgy a hasonszenvi magántanárok habilitációja, mint rendes hasonszenvi tanszék és kóroda felállítása iránt; — végre, miszerint ez ügynek kezelése más országbeli törvényhozó testületek előtt szintén köztudomásra jusson, — Dumas vegytanárnak, ugyanezen kérdésben a francia birodalom senatusában tett jelentését.

Ezek után az ügynek elintézését — amennyiben az törvények által véghez vihető — a törvényhozó testületre bízván, a valónak kimutatását s az érdemleges ítéletet, mint mondók, a tudományos buvárlattól elvárván, a kérdés jelen idetartozó tényállásának megállapítása s azoknak, kik annak helyes megoldását óhajtják, tájékozása végett még csak a következőket véljük ide iktathatni.

Először, hogy valamint más mívelt országokban, úgy hazánkban is az állam úgy értelmezte eddig az egyetemi tudomány-szabadságot és akképen kezelte azt, hogy tanszékeket az emberi ismeret különféle tárgyai és azoknak megfelelő tudományok számára általában, nem pedig valamely theoriájuk kedvéért állított fel, utóbbit a tanárookra bízta, csak azt várván el tőlük, hogy feladatuknak legjobb meggyőződésük szerint s a tudomány mindenkori állásához méltó módon felelendnek meg. — Ennélfogva az orvosi tudomány terén nem találkoznak sem Humoral-, sem Solidar-, sem Cellularpathologia, sem Brown-, sem Rasori-, sem Hahnemannféle, hanem csak általános vagy különös kór- és gyógytani tanszékekkel. — Ellenben mi kifogása sem volt az államnak, ha a tudomány fejlődése folytán egyik rendszer a másikat a tanszéken is felváltotta, vagy ha a tanárok kétes értékű tanok alapján is — mint például bold. Bene tanár Pesten annak idején a mermerismussal, bold. Lippich tanár Bécsben az állati delejességgel kísérelték meg a gyógyítást.

Megjegyezhetni véljük továbbá, hogy valamint külön-

féle kórtani systemák és oskolák emelkedhettek és emelkedtek érvényre a tanintézeteknél, ugya gyógybánás terén is lényeges módosítások vagy éppen új tényezők merülvén fel, az egyetemek és az orvosi világ által aszerint vagy elfogadtattak, vagy elvették, amint alaposaknak vagy alapnélkülieknek bizonyultak, anélkül, hogy erre a kormány, vagy éppen a törvényhozás közbenjárása és hatalomszava megkívántatott volna.

Ha a homoeopathia hasonló kitüntetésben a tudományos világban eddig nem részesült, akkor ennek okát annál kevésbé lehet ellenei szűkkeblűségének és korlátoltságának, amint azt hívei hirdetik, tulajdonítani, minthogy keletkezése óta is már sok — orvosok és nemorvosok által indítványozott — gyógyeljárás, melyek közül elég lesz a Prusitz-féle hidegvízgyógykezelést és a Ling-féle svéd testgyakorlatot megemlíteni, saját értékek folytán általános elismerésben részesítették, és tudományos képviselőik az egyetemek által szívesen fogadtatván, mindenhol meghonosultak.

Ugy szintén nem lehet említés nélkül hagynunk, hogy, ha már régibb időben is a tudományszabadság korlátozásának tartatott beiktatni, fenntartani vagy eltiltani hatalomszóval az egyetemeknél valamely tudományos nézetet, akkor körünkben a beavatkozásnak szüksége és jogosultsága annál kevésbé látszik helyén, miután mellőzvé a tudomány terjesztésére szolgáló sok más eszközöket és módokat, az egyetemeknél is a rendes tanszékeken kívül, különösen a magántanári intézvény által nyitvatott tér mindennemű specialitások és buvárlati irányok érvényesítésére. Egyetemünk orvostudományi kara pedig ez uton oly önmegtadással volt a homoeopathia irányában, hogy tudományos meggyőződése ellenére is vélt számára adhatni tért feltétül egyedül azon tudományok alaptételeinek ösmeretét tüzvén ki, melyek minden gyógytudomány kétségtelen alapját képezik és senkinek el nem engedhetők, holott ha önérdék által vezetetik, az első jó-rozsz jelentkezőt ruházhatta volna fel annak tanítási jogával.

Ha ismét a hasonszenvészet képviselői ezen tért egyetemünkönél eddig el nem foglalták, mire nézve semmi kinevezés, hanem csak a tudományos készütség behoztatása, a kár az illető egyetemi kar, akár a tudományos világ előtt

megkivántatik, akkor ennek okát is, úgy látszik, másutt kell keresnünk, mint azoknak rossz akaratában, kik meggyőződésük szerint hasonszenvészekké nem lehettek, de a tévedés ösvényén is készek voltak az igazságot győzelemre segíteni; a magántanársághoz szükséges tananyagot is, akár kórházakban, akár másutt a homoeopathia hívei csak úgy állíthatván ki, mint a nemhomoeopathák. Hogy azon egyetlen hasonszenvi orvos, ki egyetemünknel néhány évvel ezelőtt magántanárság végett jelentkezett, elnem fogadtatott, azt valószínűen collegái sem fogják rossz néven venni, miután saját lapjaik is képesítési értekezését gyengének nyilatkoztatták, s élet és kórtani ismeretei hiányos voltáról ő maga meggyőződhetett. Ily pályázót visszautasítani, a tanári karnak valóban épen úgy kötelessége volt, mint kötelességének felelt meg a közoktatási minister, midőn ama kérelmét, hogy őtet „ministeri hatalomszóval tanárnak“ nevezze ki, teljesíteni hivatásának nem tartotta.

Végre hangsúlyoznunk kell e helyütt is azon körülményt, hogy hazánkban csak egy, még pedig hiányos egyeteme van, s hogy szinte végeláthatatlan azon életfontosságú feladatok sora, melyeknek létesítése a nemzet szellemi és anyagi erejét igénybe fogja venni.

Ily körülmények között talán jobban illenék hozzánk és állásunkhoz, ha — mielőtt szabályt és szokást szegve egyetemünknel oly tant rendszeresítenénk, mely nélkül a többi mivelte s nálunknál gazdagabb világ eddig ellehetett — bérbenlakó egyetemi intézeteinket egyszer valahára inkább saját fedelők alá juttatnók, egy új egyetem alakításához komolyan hozzá látnánk, orvosi téren különösen azon tudományok meghonosítása végett, melyek az exact haladásnak biztos alapját képezik: az orvosi physika és vegytan, a kórszövet-tan, a kísérleti egészség és kórtan sat. számára intézeteket állítanánk, szóval, ha mindenekelőtt a nélkülözhetetlen tanintézetek felállítását és a kétségtelen értékű tantárgyak méltó képviseltetését és mivelését tűznök ki feladatunkúl.

AZ ORSZÁGOS EGÉSZSÉGÜGYI TANÁCS

VÉLEMÉNYES JELENTÉSE

A MAGYAR HOMOEOPATHA

ORVOSEGYLETNEK KÖVETELMÉNYEI

TÁRGYÁBAN.

Nagyméltóságu belügyminister ur!

A m. hasonszenvi orvosegyletnek az orsz. képviselő házhoz benyújtott s attól a szakértők kihallgatása után teendő javaslat végett a mmélt. m. k. belügyministeriumhoz áttett folyamodványát, melyben stb. — — —, ezen k. ministerium f. 1868-ik évi január hó 17-én 24884. sz. a. k. azon felhívással terjesztés az országos közegészségi tanács elé, hogy az a beadvány minden egyes pontjára s az abban foglalt kívánalmakra nézve tüzetesen indokolt szakértői véleményét fejezze ki.

Egyszersmind felhasználás végett megküldettek niég a tanácsnak Heves, Trencsin, Torna, Vas, Somogy és Borsodmegyék, valamint Temesvár és Arad városainak az országos képviselőházhoz intézett s a hasonszenvi gyógytan érdekében Sárosmegye részéről a törvényhozáshoz benyújtott felterjesztését pártoltatni kérő folyamodványai, nemkülönben az e tárgyban régibb időben a fennállott országos kormányzék-nél folyt tárgyalások ügyiratai.

A m. hasonszenvi egyletnek a t. képviselőházhoz intézett folyamodványában felemlítettik, hogy „míg a hasonszenvi gyógy mód nemcsak a civilisált Európa tartományaiban, hanem a két Amerikában és Indiában is elismerést és érvényt vívott ki magának, azalatt az hazánkban csak mint eltírt,

de semmi joggal nem bír, s azért az ellenfél megvetésének és folytonos gúnyainak tárgyul szolgáló tan csak az egyes családi körök pártolása mellett tarthatta fenn magát.“

„S jólehet már 1844-ben a hasonszenvi orvosok kérvénye az akkori országgyűlés mindkét háza által pártfogoltatván, azon ügyben felirat is intéztetett Ó Felségéhez, mégis a kegyelmes királyi válasz egyebet pusztáigéretnél nem adott.“

„E kegyelmes kir. ígéret teljesítését már 22 év óta várják a hasonszenvi gyógymód követői, azonban mindeddig még oly jogokban nem részesülnek, melyek által maguknak biztos állást kivívni, s a már minden művelt nemzetnél elismert és méltányolt jótékony tannak áldását a szevedő emberiség minden osztályára kiterjeszteni képesek lehettek volna. Mint a társadalom száműzöttei kizárva a közhivatalokból s megfosztva még attól is, hogy az emberiség javának szentelt törekvéseik eredményét nyilvános közintézetekben is teljes érvényre juttathassák, csak egyes családok ellátására kelle szorítkozniok.“

„Az alkotmányos élet visszaállításával azonban, midőn a tudomány szabad kifejlése nem fog többé akadályt szenvedni, sőt minden életre való tannak szabad mező nyílik a további kifejlésre és tökéletesedésre, kérelmezők bizton hiszik, hogy a hasonszenvi gyógyrendszer is eddigi bilincsei-ből kibontakozva, a polgári szabadság légkörében szabadon és függetlenül folytathatja az emberiség javára irányzott törekvéseit. Reménylik pedig ezt annál inkább, mivel 20 év lefolyta alatt hazánkban a közértelmiség oly sok fényes diadalt vívott ki a magas és nemes eszmék irányában, és a hasonszenvi gyógymód iránti rokonszenv is oly hámulatos haladást tőn, hogy a hasonszenvi orvosok országunk minden részében a legsürgetőbb szükségek közé tartoznak, s azok hiányában alig van hazánkban család, mely hasonszenvi gyógyszerekkel ellátva ne volna. A közszükség ezen hangos nyilvánulása múlhatlanná teszi azt, hogy a hasonszenvi gyógymód országos pártolásban részesüljön.“

Ezen érvek alapján szükségesnek látják kérvényezők „a régi és új gyógymód közti teljes egyenjoguságot, mely nemcsak oda volna határozandó, hogy az egyetemenél a hasonszenvi gyógymód tanítására rendes tanszék állíttassék fel, hanem hogy általában az egyetemi tanszékek és hivatalok,

valamint a kormányi és megyei hivatalok betöltésénél is ne az legyen a főkérdés: ki micsoda gyógyrendszert követ, hanem mindenkor a szakavatottság, ügyesség s tudományos műveltség legyen elhatározó, annyiával is inkább, mert a hasonszenvi orvosok épen úgy végezték az orvosi tanfolyamot, mint a régi gyógymód követői, kik felett még azon előnnyel is bírnak, hogy a régi gyógymód tanáiba is be vannak avatva, sőt azt már gyakorlatilag is igen gyakran megkísértették.“

Felhíva érzik magukat továbbá „az országos orvosi és közegészségi ügy rendezésénél szintén tettelegesen részt venni, miért is kéri képviseltetésöket mind a ministeriumban, mind mindenütt, hol az orvosi és közegészségi ügyek rendezéséről szó van.“

„És miután minden tan valódiságának s érvényességének egyedüli biztos mértéke a gyakorlat mindég zöld mezéjén világlik ki, a hasonszenvi tanszéken kívül egy országos kóroda felállítását is kérelmezik, hogy abban a hasonszenvi gyógymóddal megismerkedni kívánó ifjak annak előnyeiről gyakorlatilag meggyőződhiessenek s utmutatást szerezhessenek maguknak annak a betegágynáli sikeres alkalmazására.“

„Végre miután a hasonszenvi gyógymód sikeres gyakorlatára s a betegek mondhatlan könnyebbségére mulhatlanul szükséges, hogy minden hasonszenvi orvos saját szereivel legyen ellátva, hogy különösen a sürgős esetekben azokat betegeinek kiszolgáltathassa, kéri a m. kir. udv. Cancellária 1846-ki december 5-én kelt rendeletét, mely a hasonszenvi gyógyszerek szabad kiszolgáltatását megengedi, minden ellenpárti törekvés megakadályozására újra kimondatni és törvényesen megerősíttetni.“

Miután a hasonszenvi gyógymód követői a három kérelmi pontra u. m.:

1. a fentt körülírt egyenjogúságra;
2. a hasonszenvi tanszék és kóroda felállítására, és
3. a hasonszenvi gyógyszerek továbbra is szabad kiszolgáltatására vonatkozó kérvényekben, valamint néhány megye és két város közönség nevében a képviselőházhoz intézett feliratukban, egyrészt a művelt külföldön kivívott el-

ismerésre s a kormány támogatása mellett tett óriási haladásra, másrészt tanjuk életrevalóságának azon csalhatatlan bizonyítékaira, melylyel az hazánkban minden elnyomtatás és üldöztetés daczára is általános érvényre jutott, s a nyilvános térről leszorítva a magánéletben nélkülözhetlen szükségletté vált, hivatkoznak;

miután továbbá kérelmezők az általuk régi orvostannak elnevezett gyógytudománynyal magukat ellentétbe állítva, egy új tan hirdetőinek kívánják feltüntetni, melynek számára, a haladás és szabad kutatás nevében, életrevalóságuk hebizonyítására, csak a versenytért kéri mindenki számára egyenlőn szabaddá tétetni;

miután végre a kérelmezők a hasonszenvi gyógytan ügyét a politikai viszonyokkal is jónak látják összefüggésbe hozni, amennyiben az 1844-iki kir. válasz végrehajtásának, s a közkívánat kielégítésének elmaradását azon közbejött kedvezőtlen politikai viszonyokból hiszik levezethetőnek, melyeket a kajanság az ország általános lenyöngöztetése mellett a homoeopathia elnyomására is felhasználott:

mindezeknél fogva szükségesnek látszik a kérelem említett három pontjának bírálatánál mindenekelőtt ezen épen jelzett érvekre kellő tekintettel lenni.

Midőn a hasonszenvi orvosok teljes egyenjogúságot kívánnak, méltán azon kérdés támad: miben van ez egyenjogúságuk csorbítva más orvosokkal szemközt? — Egyiránt és egyenlő kiterjedésben bíráják a gyógygyakorlatra a jogot, melyet az orvosi tanfolyam bevégeztével kiállott vizsgálatok után elnyert oklevél és lett oly eskü alapján élveznek, mely őket csak arra kötelezi, hogy betegeiket mindig lelkiismeretesen, legjobb belátásuk és tudományuk szerint kezeljék, de semmiképen nem kötelezi őket, hogy valamely gyógyelvet vagy rendszert kövessenek. — S ha a kérelmező hasonszenvi orvosok idevonatkozólag azt kívánják, hogy általában az egyetemi tanzékek és hivatalok, valamint a kormány- és megyei hivatalok betöltésénél is ne az legyen a főkérdés — ki micsoda gyógyrendszert követ, hanem mindenkor a szakavatottság,

ügyesség és tudományos műveltség legyen az elhatározó: úgy ezen kiváncsi nem tehet különbséget, mert nemcsak méltányos az, hanem egyedül jogosult is. Jogosult pedig mindenekelőtt mindazon orvostanulmányi tanszékekre és közegészségi orvosi állomásokra nézve, melyek a gyógygyakorlati téren kívül állanak, melyek betöltésénél méltán csak az határozhat, valjon az illető az állomás által igénybe vett szaktudomány és jártasság kellékeivel bir-e vagy sem, gyógyrendszerről ily esetben szó sem lehetvén, minthogy annak alkalmazására azon tanszékek és hivatalok alkalmat sem nyújtanak. De jogosult még azon tanszékeknél is, melyek tantárgyát maga az alkalmazott gyógyászat képezi, itt sem lehetvén a gyógyrendszer minősége irányadó az illető szakférfiúnak megválasztásánál, hanem csakis az, hogy szaktudományának időszerinti magaslatát teljesen elérte legyen, hogy a kórfolyamatok megfigyelésénél, felismerésénél és gyógykezelésénél tudja alkalmazni mindazon módszereket és eljárásokat, melyeket a tudomány, a felismert természettörvények alapján szolgáltat, s az illető maga részéről is tovább fejleszteni hivatva van. A kórboncztan, szövét- és élettan, vegy- és természettan azon segédtudományok, melyeknek nemcsak pusztá tételeit kell ismernie, de azokba beavatva lennie, miszerint azoknak eszközeit és pontos valamint szabatos módszereit a kóreseteknél, melyek buvárkodásának tárgyait képezik, alkalmazni képes legyen. Ez esetben aztán a gyógyeljárás, melyet az így felavatott szakorvos igénybe veend, sem lehet más, mint következetes folyamánya összes természettudományi és orvosi képzettségének és felfogásának.

A mi pedig azon orvosi állomásokat illeti, melyek mint a kórházbeliék első sorban a betegek gyógykezelése érdekében állítvák fel, ezeknél a gyógyrendszernek megválasztása annyiban meg van szorítva, hogy a kórházak legnagyobb részénél a hasonszenvi kezelés ki van zárva, épen úgy mint másfelől azon néhány az országban fennálló kórházban, hol hasonszenvi orvosok rendelnek, csak hasonszenvi eljárás szerepel. E különböző felfogásmódnak megfelelően töltetnek be a szóban forgó állomások is, ott nem homoeopathákkal, itt meg homoeopathákkal. Erre nézve sem áll fenn tehát

különbség, és az egyik eljárásnak kizáratása a másik által kölcsönös, valamint kikerülhetlen.

És valamint magánszemély szabadon választhatja megbizalma szerint orvosát, valamint magán egyesületektől nincs megtagadva a jog kizárólag homoeopathák által vezetendő kórházakat állítani fel, úgy bizonyára akkor is, midőn országos orvosi intézetek ellátásáról, vagy újak felállításáról van szó, az egyes osztályok jogköre nem, és csak is az országos czélokra irányzott intézkedések megfelelő volta jöhet tekintetbe.

Midőn tehát szembe azon ténynyel, hogy nyilvános állomások homoeopathák számára eddig még igen gyér számban vannak, azok kérése odaterjed, hogy a kormány által országos pártfogásban részesíttessenek, s hogy az egyetemenél hasonszenvi tanszék és országos hasonszenvi kóroda állíttassék, fel akkor ezen kívánalmak indokolásánál, nem lehet többé szó, jogigényekről hanem igen is kérdőre veendő: hogy az orvosi szaktudomány világforumá előtt a homoeopathia jelenleg mi hitellel bír.

Kérelmezők a hasonszenvi gyógytant, ellentétben az általuk a réginek nevezett nem-hasonszenvi gyógytammal, új tannak hirdetik s állítják, hogy még az hazánkban üldöztetik és elnyomatik, addig az minden más művelt országban a kormány által támogatva óriási haladást tesz.

Ezen állítás nem való.

Az emberi ismeretek fejlődése szerint az orvosi tudomány is sokféleképen változott irányeszméiben, módszerében és alapelveiben. Az idő folyamatában új orvosi rendszerek merültek fel, és majd szűkebb majd tágabb térben hódítva, kizárólag, vagy más rendszerek mellett állottak fenn, míg alapjukban megingatva, újak által fel nem váltattak. Egy ily fejlődési korszak szüleménye a hasonszenvi gyógytan is, mely egy félszázad előtt akkor merült fel, midőn nem csak az orvosi tudomány, de egyáltalában az összes természettudományok nagyobbára az úgynevezett természetbölcslem urahua alatt állottak; akkor

merült fel, midőn e tudományok sem a behatóbb megfigyelésre szükségelt eszközökkel, sem szabatos módszerekkel a kísérleti eljárásoknál túlnyomóan még nem rendelkeztek, sőt midőn egyáltalában a természet felfogásában nem elfogulatlanul megfigyelt és óvatos bírálat mellett constatált tények vétettek alapul, hanem *előzetesen megállapított irány-eszmékből állítólag tényleges viszonyok származtattak le.*

De míg a homoeopathia iránynézeteiben nem változva, most is csak azon alapon nyugszik, melyet néki alkotója egy félszázad előtt kijelölt, s ez alapszilárdságát mindezen idő alatt semmi oly ténynyel nem támogatta, mely a komoly tudomány ítélőszéke előtt a bírálatot ki állani képes volna, addig a természet-tudomány csakugyan óriási útát tett fejlődésében, s józan irányban értékesített munkája után néhány évtized alatt oly eredményeket mutathat fel, melyek a megelőző századoknak még sejtelmeit is túlszárnyalják. — Túllepve a sorompót, melyet a természet az érzéki felfogásnak szabni látszott, eszközöket készített magának a tudomány, melyek segítségével a tünetek követésében új és új utakat nyit és világít meg; de csak vetélkedő bírálattal óvatosan gyűjtögeti azon adatait, melyeket mielőtt nekik hitelt adna, az ellenőrző kísérlet tűzpróbájának vet alá. Így jut el új meg új viszonyok nyomába, s szétfejtve azok bonyodalmas összeszövődését, végre a rejtély kulcsát is feltalálja az egyszerű természettörvényben. És a mit ily irányban a természettudomány felfedez és megállapít, azt az orvosi tudomány nemcsaknem késik saját körében értékesíteni, hanem saját kérdéseivel, saját vizsgálatával már maga is több ízben úgy az összes természetismeretére, mint a közélet szükségleteire vonatkozólag messzekiható felfedezések kezdeményezője és fejlesztője volt.

Nem előzetesen felállított rendszerek fellett vitatkozik e tudomány többé, a megelőző kor hagyományát csak bírálgatva fogadja el, hitelt csak annak ad, mit szabatos módszer és beható eszközök felhasználása mellett felismer.

Valamint az ép- és kórszövettan, a szerves testek vegytana épen az újabb időben nyert hatalmas lendületek folytán az által nyertek jogot exact tudományok sorában helyet foglalni, hogy a tünetek analysisénél a matematikai

tudományok úgy elméleti, mint physikális módszereit és eszközeit felhasználják, s azok segédelmével naponta mind mélyebben ható hódításokat tesznek: úgy maga a szorosán vett gyógygyakorlati tudomány is csak amazokra fektetheti ma már alapját, csak azok szellemében járva el tehet és tesz haladást. Míg ezelőtt egy félszázaddal az orvos tájékozására csak a betegek megbizhatlan érzetei, és néhány tárgyi kórjel anynyiban szolgált, mennyiben azok pusztá érzékkel közvetlenül felfoghatók voltak, addig az jelenleg érzékileg behatni törekszik a test belsejébe, világosságot bocsát be az egyes üregekbe. bevezeti azt a szem mélyébe, és a hová ily módon el nem jut, ott meghallgatja az önkényt azokból terjedő hangokat, vagy maga idézi elő azokat, hogy minőségökből a hangzó részek állapotát felismerje; görccsövel és kémszerekkel vizsgálja a testből eredő váladékokat, mérleggel követi azok változását mennyiségökben, hőmérővel szabja a meleg kifejlődését, s a villámáramot veszi segítségül, hogy az idegbántalom helyét, fokát felismerje. Ugyanazon útat követve, mint a kórállapot meghatározásánál jár el az orvosi tudomány ez időszerint *a gyógyhatányok és szerek hatásának kipuhatólásánál* állatokon előbb, később embernél, figyelve nem egyes alanyi tünetekre, de pontosan jegyezve fel mindazon tárgyilagosan constatált változásokat, melyek az összes szervezet működésében nyilvánulnak, mindenütt észleleteiben úgy, mint azok birálatánál és értékesítésénél ugyanazon szigorún exact módszert követve és értékesítve, a physika és vegytan összes segédeszközeivel.

Ily alapon áll, ily irányban halad ma azon gyógytan, melyet a hasonszenvészet réginek nevez el. A vázolt iránynak és szabatos búvárlati módszerének köszöni nemcsak egyes fejezeteinek teljes átalakulását, például a szív, tüdő, vese-bántalmak kór- és gyógytanában, de köszöni gyarapodását több új tanfejezettel, péld. az idegbántalmakra vonatkozólag, s köszöni a tökélynek azon magas fokát, melyre a szemészetnek ép a legutolsó évtizedben emelkedni sikerült.

S mit mutat fel mindezzel szemközt az új tannak hirdetett hasonszenvészet! Igen ő hivatkozik az élet- és kórtan, meg a vegytan vívmányaira, sőt élettaniaknak nevezi

a gyógyszerek azon hatásait, melyek kutatásainak egyedüli tárgyát képezik, de a melyek meghatározásánál még most is úgy mint 60 évvel ezelőtt, csak a való vagy képzelt alanyi tünetekre szoritkozik, minden bírálat mellőzésével, minden a működési változásnak idő és hely szerinti tárgyilagos felismerésére irányzott szabatos kísérlet nélkül. Hiszen okozatos tényezők láncolata folytán megindult kórfolyamatot e tan még nem ismer, hanem csak tünetménycsoportokat, melyeket hasonló tünetmény csoportozatot előidéző szerek által állít legyőzhetni, mely utóbbiak hatását a fentebb érintett eljárás által tanulta megismerni. S e tan követői azok, kik daczára, hogy a természettudományok jelszavait használni, a természettörvényekre hivatkozni szeretnek, eljárásukban mégis homlokegyenest ellenkezőleg cselekedeznek; ők azok, kik Liebig, a természetbúvár szavaival élve: *„Grundsätze für wahr halten, welche aller Erfahrung und dem gesunden Menschenverstande Hohn sprechen; Männer, welche glauben, dass die Wirkungen der Arzneien in gewissen Kräften oder Qualitäten liegen, die durch Reiben und Schütteln in Bewegung gesetzt und auf unwirksame Stoffe übertragen werden könnten, welche glauben, dass ein Naturgesetz, das keine Ausnahme hat, unwahr sei für Arzneistoffe, indem sie annehmen, das deren Wirksamkeit mit ihrer Verdünnung und Abnahme an wirksamen Stoffen zuzunehmen fähig sei.“*

E tan felett ma már a tudomány ítélete ki van mondva. S ha mindekkoráig követői sorában egyet sem bir felmutatni, ki alapos felfedezések által a tudományok bármely ágában elismerést vívott volna ki magának, s ha viszont nem bir felmutatni a természetbúvárlat annyira munkás és eredményekben dúsz mezején csak egy felfedezett tény is, mely a hásonszenvi gyógytan elveit megerősíténé, úgy bizonyára nem lehet többé e tan versenytérre hivatva oly tanteremben vagy kórszobában, mely a tudomány szolgálatában áll.

Bűn volna azért az ország filléreivel csarnokot emelni e tan számára akkor, midőn tudományos intézetei a legmostohább állapotban sínlődnek, s azon művelt külföld indokolt lenézé-

sének tárgyai, mely a tudománynak kincseket áldoz, de melynek világhírű egyetemén a hasonszenvi gyógytan számára tanszék mindeddig nem létezik.

Azonban a tudomány szigorú foruma előtt elutasított hasonszenvészet a nagy közönség elé felelbezi ügyét, politikai üldözöttnek mutatja be magát és hirdeti győzelmeit, melyeket az emberiséget ostromló betegségek és a halál felett oly számtalan esetben szerencsésen kivívott!

Mínthogy a tudomány jelen állása és felfogása szerint a hasonszenvészet által alkalmazott szereknek valamely lényegesebb hatást tulajdonítani nem lehet, a hasonszenvészet győzelmei is csak olyanoknak tekinthetők, melyek fegyvernélkül lettek aratva. Mi egyebet nem bizonyít, mint hogy sok betegség orvosi szerelés nélkül is szerencsésen lefolyhat, s mit éppen azon gyógytudomány is elismer, mely mai nap tartózkodik a kórfolyamatba beavatkozni ott, hol e beavatkozásra eléggé biztos alappal nem bír, vagy a hol az szükségességnek nem mutatkozik.

Fontos azonban ezen körülménynek tekintetbe vétele azon statistikai kimutatásokat illetőleg, melyekre a hasonszenvészet útalni szeret. E kimutatások tudományos jelentőséggel bírnának egyes kórnekemknél azon kérdés felderítésére, vajon az alkalmazásban álló gyógykezelések mellett jobb eredmény érhető-e el, mint minden szerelés nélkül, vagy sem? — Azonban ama kimutatások a statistikai adatok érvényét semmiképen sem bírják. Megkivántatnék ugyanis, hogy az egygyé csoportosított esetek azonosak legyenek, a mi még nem tekintve azon sokféleképen egymástól eltérő külső és belső szervezeti körülményeket, melyek között valamely kór egyik és másik esetben lefoly, itt még a miatt sincs biztosítva, mert a hasonszenvészet a betegségekben nem kórfolyamatot, hanem csak kórtünetek csoportosulását ismeri fel, s a kórhatározásnál a hasonszenvészet egészen más alapon áll, mint a mai szabatos kórtan. Hogy továbbá statistikai adatokból valamely létező viszonyt a va-

lőszintiségi számítás szabályai szerint fel lehessen ismerni, szükséges, hogy azon adatok nagyobb számú, legalább is több száz esetre terjedő csoportokból álljanak, mely kellék a hasonszenvészet által felállított kimutatásokban, hol a legtöbb kóresoport száz eseten alól marad, s 20 – 30 esetből már a százalékos viszony állapítatik meg, a valószínűségi calculus teljes mellőzésével semmiképen elérve nincsen.

Már ezen okoknál fogva sem birhatnak a gyógyeredmények, melyekre a hasonszenvészet hivatkozik, a tudomány előtt nyomatékkal. Ennek megfelelőleg ovatosan tartózkodik is a hasonszenvészet gyógyelveit sebészi, szülészi vagy szemészi esetekre alkalmazni, kizárólag azon belkóresetekre szoritkozva, hol eljárásának értéktelensége, ha nem is a tudomány bírálata, de legalább a laikus közönség józan ítélete előtt inkább elrejtve marad, s annak a hasonszenvészet iránti jóhiszeműségét kevésbé kockáztatva látja.

De mialatt így a hasonszenvészet a közönség hiszékenységét felhasználva az önkényt gyógyuló betegségek szerencsés végződését színlett tevékenységének számítja be, addig egyszersmind számtalanszor azon tévútra vezeti betegét, hogy az tőle vár segílyt oly esetben is, hol azt csak határozott orvosi beavatkozás nyujthatja, és áldozatul esik azon semmis tétlenségnek, mely az orvoslás álezája alatt sürgölődik.

S e körülmény az, melynél fogva e tan kárhozatos. — De nem lehet ellenében más gátat állítani fel, mint azon természettudományok terjesztését, melyek józan elveivel és alaptörvényeivel a hasonszenvészet teljes ellentétben áll. — Akkor majd, ha a műveltség a nép számosabb osztályaira kiterjedend, s e műveltség nemcsak a társadalmi életben divó viselet szabályaira, nemcsak szépirodalmi és rationalisticus tudományi ismeretekre fog szoritkozni, hanem a természettudományoknak legalább alapelveiben elsajátított ismerete szinte a műveltség körébe lesz fülvéve; — akkor, midőn a természetről, az abban működő erőkről, azok törvényeiről józan fogalmak fogtak az emberek között mentől tágabb körben gyökeret verni; — akkor midőn a vaklüt, a babona az alsóbb néposztályoknál, a spiritismus, állati de-

lejjesség, szellemidézés a magasabb műveltségű körökben hívőkre többé nem találандnak: akkor hiszékeny betegek hiányában a hasonszenvészet is be fogja végezni pályáját.

Végre még azon vádra kell felelnünk, melyet a hasonszenvészet emel, mondván, hogy a kedvezőtlen politikai viszonyok akaszták meg az 1844-diki országgyűlés felirata folytán nyert királyi válasz végrehajtását, és akadályozták az országban nyilvánult közkívánat teljesedését, míg „kedveztek a kajánságnak, mely a haza általános lenyüggőzésének szomorú emlékü időszakát a homoeopathiai tudomány jogosultságának elhyomására felhasználta.”

Az idézett kir. válasz idevonatkozó pontja így hangzik:

„Objecto erigendae in Regia Scientiarum Universitate pestiensis Cathedrae studii homoeopathici, cujus intuitu Domini Status et Ordines suam de dato 9 Octobris 1844. subtraxerant Repraesentationem, actu jam sub pertractatione constituto altéfatum Suam Majestatem Sacratissimam, quod ratio commodi, valetudinisque publica postulat, clementer disposituram esse.“

Ebből tehát kiviláglik, hogy ez ígélet csak oda szól, miszerint mind az el fog intézteni, mit a közjó és közegészség meg kíván.

De bármily szomorú volt is azon politikai sors, mely időközben hazánkra nehezedett, annak mégis más befolyást a hasonszenvészetre nem lehet tulajdonítani mint azt, hogy elvonta előle az alkalmat egyes megyei és városi közönségeknél, hol arra netalán alkalmas tér nyílt, szakavatott ítéletre nem képesített párthiveket gyűjteni.

Ellenben nyíltan bekell ismerni, hogy épen azon kormány, mely a nemzetet sajnós módon tanintézeteiben anyanyelvétől meg akarta fosztani, tudományos tekintetben mégis ez intézeteket emelni törekedett, nevezetesen pedig, hogy épen azon kormány volt az, mely a pesti egyetem orvosi intézeteit a leginségesebb tespedésből kirántotta, az eddig majdnem minden szükséglettől megfosztott tanszékeket megfelelőbb helyiségekkel és kellő taneszközökkel látva el és azokra több oly férfiút állítva, kik a tudományos tevé-

kenységnek egyetemünkön újabb lendületet adtak, és kik most szaktudományuk által azon idegen egyetemek dicsőjét emelik, hová időközben kerültek.

S meg nem elégelve azon intézkedéseket, melyek az első legégetőbb szükségek kielégítésére voltak irányítva, már akkor komoly előkészületeket tett azon kormány oly építkezésekre, melyek által kapcsolatban egy országos kórházzal az orvosi tanintézetek a jelen kornak megfelelő igényeikre nézve kielégítést nyerhettek volna.

Már pedig józanul fel nem tehető, hogy azon kormány, mely ily szándékkal viseltetik s ily erélyt fejt ki, az orvosi tudomány valamely gyakorlati ágát elnyomja, feltéve, hogy azt alaposnak találta s annak üdvös volta felől meggyőződött. Józan észszel meg nem érthető, hogy valamely szernek nem hígított vagy milliomos hígításban adagolása valamely politikai rendszerrel összefüghessen.

Azt pedig nem lehet bünnül felelni a kormánynak, hogy az a hasonszenvészet üdvös és szükséges voltáról magának meggyőződést nem szerezhettek, miután daczára, hogy e tan oly nagy elterjedése hirdettetik, az tetteleg sem tudományos, sem országos elismerést magának kivívni eddig még seholsen birt.

A homoeopathia követői akárhol is csak jelentéktelen számarányban állanak más orvosokhoz. Pesten nevezetesen 214 orvostudor közt csak 9 hasonszenvész van.

Európa számos egyetemén seholtan nincs el látva tanszékkal, s valamint Bécsben és Prágában egy-egy hasonszenvi magántanár alig talál néhány tanítványra, úgy sülyedt Lipcsében is a homoeopathiai járkórda rövid idő alatt a jelentéktelenségig; schol ezen egyetemek számos belgyógytanárai közül, bár azok semmiféle rendszerhez kötve nincsenek, hanem tudományos búvárkodásukban és fejtegetéseikben teljes szabadságot élveznek, egyet sem találhatni, ki a hasonszenvészet elveit követné és elismerné. Itt-ott egyes helyeken van magán hasonszenvi kórház, melyek iránt azonban a közbizalom alig nyilvánult.

Midőn 1865-ben a francia senátus előtt a homoeopathia fölött folyt azon tárgyalás, melynek folytán annak képviseltetési követelése visszautasított, akkor Dumas, a nagy híriü vegyész, idézte a kórházak megvizsgálására Páris városából Londonba küldött bizottságnak jelentését, melyben mondatik, hogy „meglátogatott a homoeopathikus kórház, mely 50 ágyat tartalmaz, ezek közül néhány üres volt, másokba sebészi kóresetek voltak befektetve; azok után mik láthatók voltak, ezen intézet semmi komoly jellemmel nem bír.” (Moniteur Universel 1865. 960 l.)

Ugyanazon senatus által beszerzett okmányok szerint, Brasiliában, hol az uralkodó a homoeopathiát kiváló kegyében részesítette s Rio-Janeiróban egy homoeopathiai orvosi tanintézetet állított fel, ez intézet alig néhány év alatt teljesen elveszté hitelét, s vele együtt a homoeopathia is kiveszett Brasiliából.

A hasonszenvi gyógyeljárásnak feldicsért sikere, és a szerelésnek olcsósága mellett feltünő marad az is, hogy az egész civilisált világ egyik országában sincs a hasonszenvi gyógykezelés a hadseregnél elfogadva; mert azon kísérleteknél, melyeknek a hasonszenvészet a katonakórházakban nem egyszer alávetett, az ellenörködő felügyelet pontosságára mellett, annak hiú volta csakhamar kiderült.

A hasonszenvészetnek az irodalmi téren kifejtett tevékenységéről legjobban tesznek tanúságot az időnként kiadott könyv-árusi kimutatások. Itt a tudományos orvosi irodalomhoz képest jelentéktelen hasonszenvi irodalom szinte kizárólag oly munkák által van képviselve, melyek popularis nyelven irt gyógyutasításokat foglalva magukban csak is azon czélból iratnak, hogy e tan számára a laikus publikum körében hívőket hódítsanak. E munkák leszámítása után visszamaradó csekély részlet pedig, mely e tanszak embereihez szól, csak azon tudományos értékkel bírhat, melylyel e tanrendszer maga.

Mindezek után, tekintettel arra, hogy a hasonszenvészet tudományos alappal nem bír, hanem elveiben és módszerében az összes természettudományok alapján felismert természettörvényekkel ellentétben áll;

tekintettel arra, hogy a gyógygyeredelmények, melyekre e tan hivatkozik, amennyiben azok valók, nem a semmit jelentő beavatkozásának, hanem csak a betegség természetes lefolyásának tulajdoníthatók;

tekintettel arra, hogy e tan a betegre, ki színlelt segélyébe bizva, a való segély felkeresését idejekorán elmulasztja, veszélyt hozhat;

tekintettel végre arra, hogy e tan eddigi terjedését is inkább csak az önámító dilettantizmus nem korlátolt, de az emberi életet veszélyeztető túlkapásának köszöni, mintsem orvosi képviselői számának, kik bár e tan rejtélye úgy élőszó mint könyv után orvos és laikus előtt egyformán tárva van, és bár e gyógy mód követése nem csekély anyagi előnyökkel is kecsegtet, mégis csak igen gyér számban szegődnek hozzája:

mindezen felsorolt okoknál fogva semmikép sem volna igazolható, ha az összes művelt világ példájától eltérve és az annak tanintézeteiben vallott józan természettudományi elvek megtagadásával, az ország egyetlen egyeteménél és országos költségen hasonszenvészek számára tanszékes kóroda állítatnák; ellenkezőleg annál sajnosabb hallásnak volna ez tekintendő, mentül inkább alkalmas lehetne az ily intézkedés e tan tekintélyét és a könnyen hívők bizalmát növelni épen oly országban, melynek népe természettudományi ismeretekben még annyira hátra van, és melynek irányadó vezetőire is igen kétes árnyat vetne az ily intézkedés a művelt világ szeméi előtt, mely tudja, hogy a való tudomány művelésének szentelt tanintézeteink jelenleg még mily ügyefogyott, az ország segélye után rimázkodó állapotban sínlódnak.

Áttérve most a hasonszenvi egyesület kérvényének harmadik pontjára, mely szerint a m. kir. udvari Cancellaria 1846-ban kelt és a hasonszenvi gyógyszerek szabad kiszolgáltatását megengedő rendeletét újra kimondatni és törvényesen megerősíttetni kéri, mindenekelőtt feltűnőnek látszik, hogy a kérést egy ugyanazon kérvényben nyilvánít-

ják azok, kik az az orvosok egyenjogúsága mellett emelnek szót.

Tudva van ugyanis, hogy gyógyszereket kiszolgáltatni minden más orvosnak meg van tiltva, arra orvosi rendelvénny alapján csak az oklevéllel ellátott gyógyszerészek lévén feljogosítva, kiknek gyógyszerértári országos felügyelet alatt állanak.

S melyek azon érvek, melyekre e kérelem hivatkozik?

Mondatik: „a hasonszenvi gyógymód sikeres gyakorlata s a betegek mondhatlan könnyebbségére multhatlanul szükséges, hogy minden hasonszenvi orvos saját szereivel legyen ellátva, hogy különösen a sürgős esetekben azokat betegeinek kiszolgáltathassa.“

Ezen érvelésben nincsen kifejtve, hogy miért ne állíthatnák ki sikeres gyakorlatra a hasonszenvi szereket a gyógyszerészek, kik mindentéle vegyészeti és gyógyszerészeti műveletekre be lévén gyakorolva, elvégre a szerek higitásánál szükséges mérést meg felrázást is épen oly szabatosan végrehajtani képesek, mint a hasonszenvi orvosok, kik vegyészeti munkálatokba épen be nem avatva, azon egyszerű műveleteket mégis elsajátították.

Nincs továbbá megfajta, miért vétessék csak azon betegeknek könnyebbége tekintetbe, kik magukat hasonszenvileg szereltetik, ellenben azon túlnyomó betegek száma nem, kiket más orvosok kezelnek, mit amál kevésbé látjuk indokoltnak, minthogy a sürgős esetek nem kizárólag és nem is kiválóan csak a hasonszenvészethben bizó egyéneket támadják meg.

De van másfelől az orvosi rendelvénnyek a gyógyszerészhez szóló utasításán kívül még más jelentősége is, t. i. az, hogy uctalan szükség esetére az orvosi eljárás igazolására hiteles okmányt szolgáltatasson, mi teljesen hiányzik akkor, midőn az orvos maga semmiféle felügyelés alatt nem álló saját készletéből szolgáltatja ki a szereket.

Mig tehát a nem hasonszenvi orvos ily ellenörködésnek van a törvény által alávetve, és a gyógyszerek kiszolgáltatása neki épen úgy meg van tiltva, mint bárki másnak a titkos szerek árulása; mig másfelől a gyógyszerészt a törvény hosszú elméleti és gyakorlati tanulmányozásra kötelezi, szigorlatoknak veti alá, megkivánja tőle, hogy

nyílt műhelyt tartson, mely teljesen el legyen látva egyszerű és összetett gyógyszerekkel, hogy begyakorlott legyen azok készítésében úgy mint azt az orvos kívánja, akár magistrális, akár pharmacopoea formulák szerint s bármely gyógyrendszer rendelvénye után; míg nehéz elővigyázati és terhes felelőségnek van a gyógyszerész alávétve a mérges szerek megőrzése és eladásában; míg gyógytára évenkénti vizsgálat alá vétetik, és csak ily feltételek alatt élvezi az eladási szabadalmat: addig a hasonozsenvi orvos mindez ellenében kivételes állást kíván elfoglalni. De ha így, akkor mi fogja gátolni, hogy bármely orvos valamely keveréket componálva azt ne mondja, hogy csak ő képes azon szert előállítani, és jogot ne követeljen azt épen úgy kiszolgáltatni mint a hasonozsenvész saját szereit!

Mint hogy a hasonozsenvészet a külföld példájára szokott hivatkozni, csak méltányos, ha azon két országnak idevágó intézkedései vétetnek legalább tekintetbe, melyek egyike az alkotmányos élet mintaképekint szokott nálunk is idéztetni, míg a másiktól el van ismerve, hogy a legkifejlettebb közegészségi rendszerrel bír.

Angolországban a legújabb időig az orvosok különbség nélkül gyógyszer kiszolgáltatási joggal bírtak; a mult évi parlament azonban elfogadta a mérgek eladására és a gyógyszerészetre vonatkozó törvényt, melynek értelmében a mérgek eladása csak bejegyzett gyógyszerészeknek engedtetik meg.

Poroszországban pedig az 1813-ki június 20-án kelt és azóta lényegében fennálló rendelet szerint, tartozik a hasonozsenvi orvos, ha betegeinek maga akar gyógyszereket kiszolgáltatni, előbb az orvosi ügyek ministeriumához folyamodni, az ezen ministerium által a vegytan, fűvészet és gyógyszerertanban jártas, valamint a hasonozsenvi gyógyeljárást ismerő férfiakból összeállított bizottság előtt vizsgálatot kiállani aziránt, hogy a különböző gyógyszereket és azok neveit ismeri és megkülönböztetni képes, nem különben hogy a gyógyszerek elkészítésében elegendően jártas.

A gyógyszerek kiszolgáltatására illetén felhatalmazott orvosok tárai szintén hatósági felügyelet alatt állanak arra nézve, hogy a készítés és kiszolgáltatás szorosán a hason-

szenvi elvek szerint történik, még pedig különös, a célnak megfelelő helyiségben; továbbá, hogy a készletben levő gyógyanyagok és nyersárúk a legjobb minőséggel birjanak, hogy a hasonszenvi orvosok által használni szokott legfontosabb gyógyanyagok valódiságuk és tisztaságuk vegyészeti kikémlése czéljából első hígítás vagy szétdörzsölésben készen tartassanak, és hogy napló vitessék, melyben a kiszolgáltatás keltével pontosan feljegyeztetik. Egyszersmind szigoruan meg van ezen orvosoknak tiltva, hogy már kész hasonszenvi gyógyszereket bármely mennyiségben akár közvetve, akár közvetlenül valamely külföldi gyógyszerfárból vagy gyárból hozassanak; meg van tiltva, hogy gyógyszereiket saját betegeiken kívül még másoknak is kiszolgáltassák, vagy hogy a hasonszenvi szerek kiszolgáltatásának színe alatt ugynevezett allopathicus szereket nyujtsanak.

E rendelet elleni kihágás büntetésül, azon jogból való örök kizárást, pénzbürságot vagy fogságot von maga után.

Ezek után a hasonszenvi egyesület kérelme ellenében indokoltnak látszik azon óhajlás: hogy mindazon rendeletek, melyek a gyógyszerek kiszolgáltatása iránt egyes orvosi osztályokra nézve kivételeket engednek meg, nálunk is mielőbb megszüntetessenek; — amennyiben pedig sürgős megbetegedések vagy helyi viszonyok tekintetéből czélszerűnek látszanék a gyógyszerek kiszolgáltatását a gyakorló orvosokra is bizonyos korlátok közt kiterjeszteni, legyen az engedély kiterjesztve hasonszenvi, mint nem hasonszenvi orvosra egyiránt, és legyen ez engedély szabályozva, aképen, miszerint a személybiztosság, úgy mint az minden jól rendezett államban méltán követelhető, kellően megvédve legyen.

Kelt az országos közegészségügyi tanácsnak 1869. évi február hó 18-án tartott üléséből.

KÜLÖNVÉLEMÉNY

A HASONSZENVÉSZETNEK JÖVENDŐ TÖRVÉNYES ÁLLÁSÁT

AZ ORVOSI EGYETEMNÉL ILLETŐLEG,

AZ ORSZÁGOS KÖZEGÉSZSÉGI TANÁCS

E TÁRGYRA VONATKOZÓ VÉLEMÉNY

ELLEN.

Benyújtva Dr. Zemplényi Moskovicz Mór mint az országos közegészségi tanács rendes tagja által.

Nagyméltóságú Minister ur!

Alulírott, mint hazánk országos közegészségi tanácsában egyetlen hasonszenvi orvos, nemcsak mint ezen tanács tagja, de egyszersmind mint a magyar korona országai összes hasonszenvi orvosainak a fennjelzett tanácsban hivatalos képviselője is, az országos közegészségi tanácsnak, a magyar hasonszenvi orvosegyletnek a kormányhoz és országgyűléshez benyújtott kérvényének pontjait illető véleménye ellen a következő véleményt adja be.

Mint hogy az országos közegészségi tanácsnak allopatha orvosokból álló nagy többsége a hasonszenvészet tudományos jellegét említett véleményében egyszerűen tagadja és elveti, ezzel azt bizonyítja, mint azt alább kimutatni szerencsém leend, hogy a hasonszenvi rendszernek valódi tartalmát épen nem ismeri, vagy ha ismerné, mit véleménye alapján méltán kétségbevonhatni, legalább azt kellőleg fel nem fogta és meg nem értette.

Miután ennek következtében minket hasonszenvészeket nem sorol saját körébe, mint egyetemtudományu üggyársakat, hanem sajnálatraméltó elbizakodottságában az ámitók és ámitottak silány tömegébe oszt be, midőn egyrészt ezen eljárásával maga nyomja magára e tekintetben a tudományos ítéltektelenség bélyegét, másrészt maga mutatja ki tisztán, hogy kik legyenek a hasonszenvészetet illetőleg azon egye-

düli szakértők, kikhez az országgyűlésnek és a magas kormánynak felvilágosítás és véleményadásvéggett fordulnia kell:

Emnek következtében valószínűleg nem tiszta öntudattal, de valóban megfőszítja önmagát az országos közegészségi tanács mindazon kérdésekhez való hozzászóllhatás jogától, melyek a lefolyt országgyűlés által, a kormány kezdeményezésére bizott, a hasonszenvi orvosoknak az államhoz való viszonyait és állását és az egyetemen felállítandó hasonszenvi tanszékekkel összekötött kórodát tárgyazó törvényjavaslat kidolgozásánál felmerülhetnek.

Hasztalan tehát nem vesztve az időt, és megkímélve a kormány türelmét, nem boesátkozunk azon minden tekintetben alaptalan vélemény egyes pontjainak megezáfolásába, csak tiltakozván azon alaptalan, majdnem rágalomnak nevezhető állítások ellen, melyeket véleményében a hasonszenvészetre szór. — bátor vagyok azon pontokat elősorolni, melyeket a magyar hasonszenvi orvosegylet általam, mint a magyarországi hasonszenvészetnek az országos közegészségi tanácsba kinevezett egyetlen hivatalos képviselője által felállítani szükségesnek tart.

Ugyanis:

A Homocopathiának alapja és sarkköve egyedül és kizárólagosan a betegítő anyagok, azaz gyógyszerek hatásainak természettudományi alapon történeendő rendszerezett kémlésében állván, hogy azután ezen szoroson természettudományi alaphól kiindulva, ezen anyagokat a hozzájuk illő betegségekben a hasonlósági elv szerint alkalmazhassa, s axiomaként tisztelvén minden homocopatha azon igazságot, hogy mindenki, allopatha vagy homoeopatha, ki az orvosi tudomány tökélyét elérni akarja, mellőzhetlenül oda van utalva, hogy az orvosi tudomány minden ágának tanulmányozását szoros kötelességének ismerje: e célra nézve nélkülözhetlennek tartja, hogy az egyetemen most előadatni szokott tantárgyakon kívül még a hasonszenvi kórtan, gyógyszer-tan és gyógytan is külön rendes előadásban részesüljön, miután e tanok, az összes gyógykezelés sarkkövei, lényegesen eltérnek az allopathák által művelt hasontárgyú tanoktól. Nevezetesen:

a) A hasonszenvi kórtan a betegítő anyagok hatásainak természettudományi törvények alapján egészséges szerveze-

tekben történendő rendszerezett kémlelését igényli, — mely út Hahnemann által kezdetvén meg, buzgó tanítványai által mainapig is folytatattatik.

b) A hasonszenvi gyógyszer-tan a betegítő anyagoknak az egészséges szervezetekben észlelt hatásainak mind természettudományilag, mind egyénileg jellemző sajátosságait alja elő.

c) A hasonszenvi gyógytan tárgya pedig a betegségek gyógyítása az egészséges szervezeteken kémlelt azon betegítő anyagok által, melyek minőségükre nézve a gyógyítandó betegséghez természettudományi értelemben mindenkép hasonlók, azaz fajlagosak.

Ezen három tantárgy oly szoros összeköttetésben áll ugyan egymással, hogy egyik a másik nélkül tökéletes egységet nem képezhet, de mégis a három közt azon rész, mely a betegítő anyagok rendszerezett kémlelésével, s ezen kémlelés eredményeivel foglalkozik, oly kitünő helyen áll, hogy csakis ennek teljes tanulmányozása által szerzett ismeretek alapján képes bárki is a hasonszenvi gyógyelvet megérteni és felfogni. A jövő orvosi nemzedék tehát csak ugy neveltethetik minden tekintetben tökéletes orvossá, ha az egyetemen kór- és gyógyszerkémelő intézet felállittatván, annak tudományos adatairól és eredményeiről részletes tudást lesz köteles magának szereznii.

Ha az orvosi-növendék ezen intézet tantárgyában tökéletesen kiképeztetett, a további tantárgyra, — a gyógyszer-tanra, — mely szintén teljesen ezen intézet köréhez tartozik, igen könnyű leendő az átmenet.

És ha a növendék ezen tárgyat is teljesen bevégezte, a két tárgyban nyert ismeretek összehasonlítása által tisztán fogja látni, hogy gyógyítás alkalmával a természetes, valószínű betegségnak megfelelő gyógyszer csak azon betegítő anyag lehet, mely a leginkább hasonló természetes betegséggel fajlagosan rokontermészetű mesterséges betegség előidézője vala. Ezek szerint a gyógyszerek hatásainak ismerete, megkülönböztetése és összehasonlítása már ezen intézetben lehetővé tétetvén, bátran átléphet a növendék a gyógytan és gyógykezelés terére, az az a hasonszenvi kórodába.

De a kórtanra, s az általa követelt kórtani intézetre még azért is fektetünk nagy súlyt, mert míg az orvosi egyetemen az orvosi tudomány egyéb ágai a lehető legtökéletesebb

természettudományi alapon taníttatnak, addig a kór- és gyógyszer-tan az allopathia fogalmiak által egészen téves utra tereltek, és csakis a Hahnemann által felállított természettudományi törvények utmutatása szerint gyakorolni szokott kór- és gyógyszerkísérletek által váltak azzá, a mit az ugynevezett exact természettudományi gyógykezelés nélkülözhetlen feltételként követel, s a mi nélkül a betegségek biztos gyógyításához eljutni soha nem lehet.

Az előadottakban tisztán ki van fejtve az említett intézetnek természete és azon jelentősége, melylyel természetnél fogva az ezen irányban reformálandó pesti egyetemen birand. Nem csekély érdemet szerezne tehát magának a nemzet és kormány az összes művelt világ előtt, ha az egyetemi reformot tárgyazó törvényczikkben kimondaná: hogy fel fog állítani a pesti egyetemen az első hasonszenvi tanszékkal összekötött kórtani intézet, melyhez az összes betegítő anyagokkal egymásután, következetesen, szabatos természettudományi módon a legrészletesebb kísérletek vitetendnek végbe, és leend ezen intézet, az összes betegítő anyagokat illetőleg, a mesterséges betegségek előidézésére nyitott valóságos műterem.

Az ily kémlések tudományi érdekességét s gyakorlati fontosságát, már több lángelméjű állapottha orvos és tanár is belátta, kik közül elég legyen itt Claude Bernárdot Párisban — a nyilméreg szabatos kémlőjét, s Dubois Raymond-ot Berlinben, — a fémek és fémdékeknek az élő izom- és idegrendszerre gyakorolt hatásainak tanulmányozóját — fölemlíteni. Csakhogy midőn Hahnemann előttük már hatvan évvel felállította az elveket és kijelölte az utat, melyen ezen czélra a természetet minden irányban és soha meg nem szünő munkássággal kell kipuhatolni, s össze hordta azon csodás épület legnagyobb részét, melyet „*Tiszta gyógyszer-tan*“ czim alatt ismerünk, — addig ezen méltán híres allopathák csakis a legtöredékesebb kísérletek korlátai között mozognak mai napig is.

De annyira zilált a közvélemény a hasonszenvészetet illető előítéletek következtében, melyeket az allopatha tanároknak s orvosoknak, az országos közegészségi tanács többségi javaslatához hasonló számtalan ferde véleményei, iratai s nyilatkozatai idéztek elő, hogy félni lehet. miszerint a kor-

mány azt hiendí, hogy ily kórtani intézetet állítván fel, s azt a homoeopathák mellőzésével *allopatha* orvosok vezetésére bizván — a tudományos követelésnek legmagasabb polczát érte el.

Pedig bátran kimondhatjuk, hogy oly buvár, ki a szokásos allopathikus fogalmak által vezéreltetik, s a régi iskola által követett uton jár, soha képes nem leend oly kór- és gyógyszertant felállítani, mely az orvosi működések főczéljának, a betegségek biztos, szabatos gyógyításának természet-tudományi alapját képezeudi, s hogy csak a Hahnemann által felállított, s követői által bővebben értelmezett elvek utmutatása mellett válhatik ezen intézet a tudomány és gyakorlat számára oly nagyhasznuvá, mint azt előadni szerencsés valék.

Mert míg mi homoeopathák elvünk vezérfonala után indulva azon kísérletek adatait a legkitünőbb eredménynyel használhatjuk fel gyógyításainkban naponta, s ennek következtében a legcéberebb figyelemmel kísérjük azokat, minthogy azok csakis a mi kincstárunk gazdagítására szolgálnak, addig az allopatha orvosok ezen kísérletekben se nyernek a therapia szempontjából mást, mint azt, hogy újabb általános fogalmakkal szaporítván ilyekkel ugy is tulterhelt agyaikat, a betegségek gyógyításánál azon kísérleteknek semmi hasznát sem veszik, s a halmaz kincsekkel ugy vannak, mint a megörögzött fősvény, ki mindig megszámlálja ugyan örömitas szemekkel kincseit, de se magának se másnak szolgálatára szekrényéből soha ki nem mozdítja azokat, mert hiányzik ennel az érzék és amazoknál a kellő vezérelv, mely hasznos működésre képesítse őket.

Továbbá midőn ezen kórtani intézetben a hasonszenvi alapelv szerint a betegítő anyagokkal az élő szervezetekben előidézett mesterséges kórfolyamatok, ezen anyagoknak természetani különbözései szerint osztályozva, fognak egymással minden oldalulag részletesen összehasonlittatni, — fog az exact természettudományi követeléseknek elég tétetni; mely eljárás azonban természeténél fogva az összes hasonszenvészet leglényegesebb részét foglalja magában, amennyiben a hasonszenvészet ezen az utakon a betegítő anyagok, azaz gyógyszerék fajlagos mindennemű hatásköreit megtalálván, gyógytani alkalmazásuk helye a hasonszenvi alapelv (a *Similia Similibus*) utmutatása mellett. magától kiviláglik.

Kár, hogy az allopatha orvosok azon természettudományi ismeretek kincseit, melyekkel bírnak s melyeket mi oly kitünő haszonnal érvényesítünk elvünk alapján naponta, nem tudják tulajdon hasznukra kizsákmányolni. Őszintén sajnáljuk őket, s tanácsoljuk nekik, kezdjék meg valaha a gyógytanban tulajdon földjükön is a természettudományi módszert, azaz a tárgyakra, melyekkel e téren foglalkoznak, tehát a betegségeknek részletes, minden oldalról történendő összehasonlítását gyakorolni, mit egyébkép csak úgy lehetendnek, ha eddigi iskola fogalmaikat e tárgyban és téren szelnek becsátandják.

És éppen, mert ezen szükségét tisztán érezte Halmemam, — akkori allopathák egyik legjelesbbike — lerázva ezen régi gyarló fogalmakat, megkezdte a betegítő anyagokkal való kísérleteket. Az addigi betegségneveknek, a betegségek feletti iskola fogalmaknak, melyek a betegségnevekben nyilvánultak, elvetése első eselkedete volt. Ezt ő mint valóban természettudós orvos tette. Mint ilyen, csak valóban létező, nem pedig csupán képzelt tárgyakat vehetett alá a minden oldalú részletes összehasonlításnak, hogy a kölcsönös viszonyokat, egymásra való hatásukat vagy hatástalanságukat ismerni tanulhassa. Követték őt e téren buzgó tanítványai, kik az orvosi segédtudományoknak ezen idő óta nagy lendületet nyert minden haladását éber szemmel kísérve, ezeknek vívmányait saját kór- és gyógytanukban értékesíteni iparkodtak.

Felhívjuk ellenfeleinket, hogy természettudományi képzettségüket különösen egy pontra is sziveskedjenek alkalmazni, arra t. i., hogy czentul ne csak a képzelt hallomásból ismerni tanult hasonszenvészetet, hanem a valódi oly határozott dolgokkal, — minők a valódi betegségek — foglalkozó hasonszenvészetet hasonlítsák össze saját allopathiájukkal.

Akkor mindenekelőtt azt fogják tapasztalni, hogy míg a mi törekvéseinkről előtételeken kívül mit sem tudnak, addig mi az egész, általuk eddig még nem értékesített ujabbkori természettudományi fejlődést, nemesak figyelemmel kísértük és előmozdítottuk, hanem azon tárgyakra, melyekkel mint szoros értelemben vett orvosok foglalkoznak, folyvást és pedig teljes természettudományi pontossággal és következetességgel alkalmaztuk is.

Befogják látni, hogy a hasonszenvi rendszernek tudományosan igazolt elismeréséhez vagy megczáfolásához csak ezen egyetlen Hahnemann által felállított, s később néhány physiolog által töredékesen megkisértett út vezethet.

Hahnemann tehát legalább is azon természettudományi módszer teremtője, melylyel lassankint tökéletesen tudományos alapon nyugvó gyógytan felépítése tétetik lehetségessé, és mi, Hahnemann követői, csakis ezen az alapon nevezzük ma unkat reformált új iskola embereinek.

A hasonszenvészet természetének és fontosságának, az orvosi tudomány minden előhaladására nézve adott ezen kifejtése után a magyar királyi kormánynak be kell látni, mennyire téves eljárás volt a pesti egyetemen felállítandó hasonszenvi tanintézetre nézve az allopatha orvosok véleményét kérni ki.

Ezen intézetek felállításának szükségessége épen az általuk adott felelettel emeltetik minden kétségen felül.

Nem magunknak személyes haszonért, — a szabatos gyógytudománynak akarunk mi új esarnokot nyittatni s ezen új esarnokra magunknak az allopatháknak lesz legnagyobb szükségük.

Mert ennek szentélyeiben tulajdon szemeikkel fogják látni azon vívmányokat, melyeket a hasonszenvi elvnek természettudományi törvényszerűsége leendő képes felmutatni, hogy így ők is valahára megszűnván lenni, mint eddig voltak, a leggyarlóbb előítéleteknek terjesztői vagy viszhangjai, lehessenek az önzéstelen tudomány alapján a homoeopathia valódi, mert természet-törvényes érdemeinek méltó hirdetői

A PESTI MAGYAR KIR.

EGYETEM ORVOSKARI TANÁRTESTÜLETÉNEK

VÉLEMÉNYES JELENTÉSE

A HASONSZENVI GYÓGYMÓD MAGÁNTANÁRAINAK

KÉPESITÉSE IRÁNT.

A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak f. 1867. év május hó 2-tól 1373. sz. a. kelt intézményére, miszerint indokolt véleményt adnánk afelől, hogy mily kellek kívántassanak meg oly egyéntől, ki az egyetemen a hasonszenvi gyógymódot magántanári minőségben képviselni szándékoznék, van szerencsénk az orvosi kar tanártestületének véleményét a következőkben előterjeszteni.

Az elvont és a többi orvosi tanszakokkal való összefüggéséből kiszakított gyógytan teljesen értelem nélküli eszmehalmaz lévén, szükséges, hogy e gyógytan a kórtani ismeretek folyamányaként tárgyalassék, s mint ilyen, a kórtannal közös alapján, az az élettani alapon nyugodjék.

E szerint a gyógytan — legyen az bár u. n. homoeopathiai gyógytan — magántanárának, a minden más magántanárság elnyerésére megállapított szabályok szerint — először egy folyamolásához melléklendő írásbeli munka, ezután egy a tanári testület előtt élet- és kórtani alapon tartandó u. n. colloquium, végre a tanári testület által feladandó tárgy fölötti nyilvános előadás által kell — kimutatnia az orvostudomány fennemlített körébeni jártasságát és tanítási képességét.

Kelt Pesten, a m. k. egyetem orvoscari tanártestületének 1867-ik évi dec. hó 18-án tartott II. rendes üléséből.

A PESTI MAGYAR KIR.

EGYETEM ORVOSKARI TANÁRTESTÜLETÉNEK VÉLEMÉNYES JELENTÉSE

RENDES

HASONSZENVI TANSZÉK ÉS KÓRODA

FELÁLLITÁSA TÁRGYÁBAN.

A vallás és közoktatási minister ő nagyméltóságának 1867. évi decemberho 5-ről 15014. szám alatti intézvényére, miszerint az 1373 és 1445. sz. a. kelt rendeletek értelmében az orvoskari tanári testület véleményt adna Zala és Veszprém megye három helységének lakosa részéről, a képviselőházhoz benyújtott és a ministeriumhoz áttett abbeli folyamodványa iránt, hogy az egyetemenél hasonszenvészeti tanszék és kóroda állittassék fel s jövőre gyakorló orvossá senki se avattassék fel, ki a hasonszenvi elvekben járatlan: szerencsénk van az illető folyamodvány % alatti visszarekesztése mellett az orvoskari tanártestület véleményes jelentését a következőkben előterjeszteni.

Az orvos-tanári testület szem előtt tartván, miszerint állásánál fogva kötelességévé vált az ország tudományos egyetemének mint hazánk értelmi álláspontját képviselő tudományos intézetnek méltóságát a művelt világ előtt csonkíttatlanul fentartani; szem előtt tartva, hogy épen ez egyetemi orvosi kara oly intézetet képez, melynek működése elszigetelten álló, az európai népfajokhoz viszonyítva csekély számú népfaj jólétére, élettartamára és a népszaporodás viszonyaira a legnagyobb és legközvetlenebb befolyással bír: az orvos-tanári testület tudományos és hazafiui kötelességének tartja nyo-

matékosan megjelölni azon veszélyt, melyet minden oly eljárás szülhet, mely által a szaktanítás rendes, a tudomány mindennapi diadalai által igazolt útjáról letereltethetnék, oly elemek beavatkozása folytán, melyek a szaktudományokba belátással nem bírhatnak. Már pedig a legkirívóbb módon történnék ez akkor, ha 3 helység 14 lakosának, kik az orvosi tudomány lényegébe és álláspontjába legkisebb betekintéssel sem bírnak, oly értelmű kérvénye vétetnék tekintetbe, mely pálczát tör az örök igaz természettudományi alapon álló és fejlődő, ezer meg ezer élettani, kórtani, kórismészeti és gyógytani vívmánya által már is előbb nem sejtett tökélyre emelkedett orvosi tudomány fölött, hogy vele szemben hódolatot követeljen oly tannak, mely akár az elvet tekintve, melyen alapszik, — akár a módszert, melylyel kutat, homlokegyenest ellenkezik azon természettudomány elveivel és módszerével, melyen a 19-ik század óriási haladása fejlődött.

Ezen, az emberiség legszentebb érdekeivel könnyelmű játékot űző hivatlanoknak még csak számra is jelentéktelen aláírásával ellátott kérvényt tehát a m. kir. egyetem orvoskari tanártestülete tekintetbe nem vehetőnek véleményezi.

Miután azonban a nm. vallás és közoktatási minisztérium ezen kérvényre adandó véleményes jelentést az 1867. évi 1373. és 1445. sz. a. kelt ministeri intézmény tekintetbe vételével rendelte felterjesztetni, az orvostanári testület alkalmat veszen a homoeopathiai tanszék és kóroda tárgyában érdemlegesen is nyilatkozni.

Elfogadván azon álláspontot, melyet magok a homoeopatha orvosok magukénak vallanak, miszerint gyógytudományuknak alapját ugyanazon élet- és kórtan képezi, mely az összes polgárisult világ egyetemlein tanított részletes kór- és gyógytannak kiindulási pontja, önként foly, hogy ők is elismerik azon módszer jogosultságát, melyből azon élet- és kórtan kifejlődött, mely a legújabb kor szüleménye, s mely csak a múlt századnak hasonnevű tanaitól is sokkal inkább különbözik, mint a középkor babonás astrologiája az új kornak mathematica, táveső és spectral-analysisére épített csillagászatától. A hasonszenvi gyógytan tehát csakis a gyógyelvekben különböznék az egyetemen tanított gyógytantól, a melyet csak rövidség kedvéért akarunk hippocratesi gyógytannak nevezni.

Egy tekintet ezen gyógytant követő orvosok működésére és az egész világ egyetemlein követett gyógyeljárásra, kitünteti, miszerint a gyógytan, mely a gyógyjavulatok felállítását és a gyógyeszközök alkalmazását foglalja magában, teljesen fel van szabadítva a traditiók és scholasticus rendszerek nyomásától, s minden e téreni bűvárnak elve az, hogy a kórtani ismeretek és gyógyszerhatástan önálló közvetítőjeül lépvén fel, észleléseinek helyességét a megfigyelés, a fizikai módszer alkalmazása, a microscopia, végtan, hőmérészet, ideg-működéstan positiv mérveivel ellenőrizze.

A világ nagyszámu egyetemlein százakra menő bűvárok foglalkoznak ez irányban, kiknek alkalmazásánál sehol sem kívánnak hitesküti ez vagy amaz tantétel mellett, hanem megkívánják azon képességbeni kitűnést, mely a természettani igazságok, törvények kutatására és felfedezésére szükséges. És nem tagadtatnék-e meg az emberi ész törvényszerű fejlődésének elismerése, nem fosztanók-e meg magunkat az igazság fölötti bírálat attributumától, ha kétségbe vonnók azon tény súlyát, miszerint annyi lángésszel bíró, igazságot kereső, a bűvárlat útján elfogulatlanul haladó tudós között, csak egyetlen egy sem létezik, ki az igazság, a természet törvényei kutatása közben, a homocopathiai gyógymód elvéhez vezetettett volna, avagy csak egyetlen érvhez is, mely ezen módszernek támaszul szolgálhatna?

Azonban, ha még volna is, a ki a gyógytudományyal foglalkozó mindegyik egyetemi tanárt a traditio nyomása alatt állónak akarná feltüntetni, — de már lehetetlen volna a tényeknek és a logikának legerőszakosabb elesavarása nélkül állítani, hogy a gyógyszerhatástan vagy éppen az élettan, — melynek jogosult módszerét éppen a homocopathiák is szeretik ostentatióval elismerni, — hogy ezeknek tanárai is ezen traditio befolyása alatt működnek. És ezek, kik számot és időt, meg tért mérő műszereknek kérelhetlen vezérfonala mellett az orvostudománynak sok fejezetét átalakították, ujaknak tekintélyes számát teremtették, kik magok szempontjából, nem tekintve a beteggyógyítási, orvosgyakorlati alkalmazást, a gyógyhatányoknak nagy számát megkisérlették és

kísérlék folyvást állatokon, egészséges és beteg embereken, juttottak-e csak egyetlen pontban is oly eredményre, mely a hasonszenvi gyógymódnak támaszul szolgálhatna?

Miután tehát kétségbe nem vonható tény az, hogy a gyógytanárok megválasztásánál az egyetemek nem a jelöltek által vallott gyógyelvek által engedik magokat vezetetni; — miután az egyszer megválasztott gyógytanárnak mindenhol a világon szabadságában áll, gyógyelveit akként fejteni ki vagy változtatni meg, a mint tudományos fejlődése által vezetetik, s így a homoeopathiai gyógymódnak az egyetemnéli képviseltetése elébe törvényes gát nem gördítettett, s nem gördítették: ennek folytán azon körülménynek oka, hogy a civilisált világ egyetemi kórodáin a homoeopathiai gyógymód ez ideig nem gyakoroltatik, csakis abban található fel, hogy a hasonszenvi gyógymód elvei tökéletesen ellenkeznek azon elvekkel, melyekre az exact tudományok fektetvék, s melyek ezen tudományok képviselőinek szellemi irányával meg egyeztethetők, a minthogy a természettudományi felfedezésekben gazdag új orvosi történelem egy esetet sem mutat fel arra, hogy valamely homoeopatha-orvos a tudományos felfedezések terén elismerést kivívott módon működött volna.

Hogy ezen különbséget a homoeopathiai gyógytan és az exact természettudományi alapon fejlődött orvosi tudomány között feltüntessük, csak néhány rövid vonásban kívánjuk vázolni a homoeopathia alapelveit a következőkben.

Az orvosi tudomány feladata, a betegségek gyógyítása *).

„A betegségek lényegét nem ismerjük, hanem csak tünetményeiket, melyek az ember egészséges érzeteinek és tevékenységeinek másításában nyilatkoznak.“

„A gyógyszerek azáltal gyógyítanak, hogy a kóros érzeteket és tevékenységeket egészségesekké alakítják át.“

„Bizonyos betegséget (mely a tünetmények egy adott csoportjából áll) azon gyógyszer gyógyítja meg, mely egészséges embernek nyújtva, hasonló kóros tünetmények cso-

*) L. Hahnemann Organon 5-dik kiadás.

portját idézi elő, ezen mesterséges kórállapotban a gyógyítandó betegség feloszlik (*Similia similibus*).“

„A gyógyszerhatás kémlelésének modora abban áll, hogy valamely gyógyszernek megfelelő kis adaga nyújtatik az egészséges embernek, s azon érzések és tevékenységek, melyek az adag nyújtása utáni 30—40 sőt több napon át jelentkeznek (és) feljegyeztetnek.“

„Ezen jegyzetek összehasonlítottatnak az előforduló kóresetek tünetmennyecinek complexusával, és azok ellen adatik az illető szer, melyek annak feljegyzett állítólagos hatásával legtöbb hasonlatot mutatnak.“

„Egy gyógyadagnak hatása hetekre terjed s csak ritkán kell egy második adag.“

„A fődolog, hogy a gyógyszer leghatásosabb, legvalószínűbb alakjában használtassék.“

„A leghatásosabb eljárás, melylyel a gyógyszerek azelőtt hallatlan hatályra emeltetnek, mely által a természetes állapotukban hatásméltküli anyagok is gyógyerejűvé válnak, abban áll, hogy a szerves testek nedvei egyenlő mennyiségű borlanggal vegyítettnek, ezen vegyítékből 2 csepp, 99 csepp borlanggal vegyítettik és 7-szer megráztatik; ezen második vegyítéknek 1 cseppje ismét 99 csepp borlanggal s így tovább 29-szer hígítatik, úgy hogy az előbbi vegyítéknek 1 cseppje újra és újra 99 csepp borlangba vegyítettik, a 30-dik vegyítés a legezészerűbb, de többszöri hígítás még feljebb potencirozza a gyógyhatást.“

„Szárászervezetlen anyagokból 1 szemer 100 szemer tejecukorral 3 ízben 1—1 óráig dörzsöltetik milliomszoros elosztásig, ezen utolsó vegyítékből 1 szemer 100 csepp borlangba vegyítettik, s a hígítás úgy történik 27-szer mint a nedveknél.“

„Egy hígításhból 1 csepp elég, hogy 1000 labdacot gyógyhatással ruházzon fel, — s ha így készült kovarczlabdacokhoz (Kieselerde) szagol a beteg, akkor Halmemann szerint meggyógyíthatni az ótvart, kopaszságot, szürke hályogot, mórt, éjjeli ágyba húgyozást, tulságos nemi ingert, genyköpéssel járó köhögést, büdös lábizzadáást, nehéz álmokat, gondolkodási képtelenséget és tulságos ásitást.“

„Phosphorral gyógyítható a munkakerülés, lágyéksérv, aranyeres csomók, büdös lélegzet, szalag giliszta, közöslési túlinger és így tovább.“

„A tapasztalat bizonyítja, hogy homoeopathiai elv szerint választott gyógyszernek adaga soha sem lehet olyan kicsiny, hogy erősebb ne legyen a természetes betegségnél s azt legalább részletesen meggyógyítani képes ne volna.“

Ezen pár példa, melyet végtelenbe lehetne sokasítani, úgy hisszük, elég annak megfajtására és indokolására, hogy komoly tudományos szellemű férfiak e térre tévedni nem hajlandók. És ha számba vesszük: miszerint a homoeopathia, míg az észszerű kórtan az inductiv módszer alapján halad és exact kórtani törvények megállapítására törekszik, — a tünetcsoportok és pedig a legfelületesebb módon összeszedettek különválasztására helyezi a fősúlyt; hogy észlelési módszere teljesen ellentétben áll az exact tudományok módszereivel; hogy gyógyszerhatástana a potencirozási elvnel fogva minden ismert természettörvénnyel ellenkezésben áll, s kísérleti módszerénél fogva a tudományos ellenőrzést lehetlenné teszi: akkor megfoghatóvá leend, hogy a hasonszenvi orvosok sokszoros kísérletei dacára, — melyek közül egy legújabbban 1865-ben Franciaországban tétetett, — egy tudományos testület sem vette be ezen módszert rendes tantárgyai közé.

Ugy reményli ezen tanári testület, hogy az előre hordsított rövid vázlat is teljesen elég annak kimutatására, miszerint a homoeopathiai gyógymódszer legkisebb tudományos jogosultsággal sem bír azon igényre, hogy a tudomány egyetemén képviseltessék és köteles tantárggyá nyilváníttassék; reményli, hogy a m. k. egyetem meg fog kiméltetni attól, hogy reá is alkalmazhatók legyenek Liebig Justusnak szavai, ki pedig nem orvos, hanem a természettannak, névszerint a vegytannak egyik élő és örökre hallhatatlan reformatora, melyek így hangzanak: „Wer kann behaupten, dass die Mehrzahl der Unterrichten und gebildeten Menschen unserer Zeit auf einer höheren Stufe der Erkenntniss, der Natur und ihrer Kräfte steht, als die Jatrochemiker des 16-ten Jahrhunderts, der da weiss, das hunderte von Ärzten, die sich auf unseren Universitäten ausgebildet haben, Grundsätze für wahr halten, welche aller Erfahrung und dem gesunden Menschenverstande Hohn sprechen (stb. l. a 17. lapon.)

Azonban hivatkoznak a homoeopathák módszeröknek gyógyeredményeire és a homoeopathia terjedésére az orvosok és közönség között.

Senkinek sem jut eszébe tagadni azt, hogy betegek házorszenvi gyógyszerelés mellett is meggyógyulnak. De ebből azt következtetni, hogy azon betegségek a minden egészséges, tudományos, sőt emberi fogalom szerint hatástalan biliomos és decilliomos higítások által gyógyíttatnak meg, — annyi volna, mint szándékosan szemet hűnyini azon tény előtt, miszerint sok beteg és betegség minden gyógyszer behatása nélkül is meggyógyul. Annak mérlegelése, hogy több beteg gyógyul-e meg homoeopathiai gyógy eljárás mellett és kedvezőbben folynak-e le a betegségek, mint minden gyógyszerelés nélkül, — kétségtelen nehézségekkel járó feladat, melynekkel azonban mindenütt találkozunk, hol természetes és az összes természeti változó hatányoktól függő folyamatoknak emberi behatás által eszközölt módosítása forog kérdésben. Például szolgálhat erre a föld termékenysége, mely kedvező levegőtüneti befolyások mellett, minden javítás nélkül is, hosszú ideig fennállhat, ilyenek mellett a legészellenesebb eljárás daczára néha még rendén túl is kedvező, ártalmatlan levegőtüneti befolyások mellett pedig a legészszerűbb eljárások daczára, hosszú ideig kedvezőtlen lehet, úgy hogy ha csak néhány év eredménye vétetnék alapul, ez a legfonákabb következtetésekre vezethetne.

Hogy az emberi szervezet körébeni folyamatok sokkal bonyolódottabbak, mint a föld termékenységének viszonyai. — nyilvánosabb, semhogy azt fejtegetniünk szükséges volna, s azért az e tárgyban ítélet nem illehet mást meg, mint a szakembert, ki a tapasztalatok nagy számának észlelése mellett, természettani műszereivel kezében és az érvelési módszerek alapján itél a tárgy fölött.

S midőn az ítélet a polgárosult világ minden tanintézeténél kedvezőtlenül üt ki a homoeopathiai gyógy módra nézve, akkor a homoeopathiának kellene nem kétértelmű, hanem határozott tényekkel hebizonyítani, hogy az ellenmondás daczára, mely módszere és az összes természettudományok közt létezik, gyógyszerei a szerves folyamatokra befolyással bírnak, mi nem kórodán, hanem physiologiai műteremben bizonyítható be, mint a hogy péld. a gáznemek hatása a vér alkatrészeire, a curara, strychnin, chinin, vas és számtalan más gyógyhatány befolyása az idegműködésekre vagy táplálkozásra hebizonyíttatott, exact búvárlattal, mathe-

matikai műszerekkel, vegyi, góresői ellenőrizhető és ellenőrzött eljárásokkal.

Ily bizonyítékokkal a homoeopathia maig adós maradt, s ha az egész emberi tudás alapja, a természettudomány nem fictio, adós fog maradni örökre.

Midőn a fentebbiekben a homoeopathiai gyógyszerek és gyógyszerelésnek teljesen nihilisticus jellemére utalunk, akkor annak csak negatív oldalát és a tanításra méltatlan voltát emeltük ki. De nem egyedül abban fekszik veszélyes tulajdona, hanem vannak pozitív káros következményei, melyeket e helyen elhallgatnunk nem lehet, — nem szabad. Az orvosi egyetemen nyújtott tanításnak nem egyedüli feladata az, hogy a megállapított orvosi ismeretek egy bizonyos összegével ruházza fel a tanulót, hanem a mi ennél sokkal fontosabb, hogy beavassa azt az észlelés, kísérlet és eszmefűzés azon tudományába, mely egyedül képesíti őt a nélkülözhetlen önerejű tovább fejlődésre. De az orvosi tanítás ezen legfényesebb oldala egészen aláásatnék, ha a tanuló kényszerítettnek ugyanegy időben fejteni ki gondolkodási tehetségét természettani irányban, s ugyanakkor egy egészen ellenkező, a természettudomány alapelveivel ellentétes doctrina elsajátítására.

A homoeopathia másik káros s oly gyakran vészt hozó tulajdona, hogy amidőn esekély, talán képzelt, vagy a szervezet természeti tulajdonainál fogva önként gyógyuló betegségeknel tevékeny gyógyyerőt szűnel, ez által az elámitott betegeket arra esábitja, hogy tőle várjanak segélyt ott is, hol segélyt csak a tevékeny, határozott orvosi beavatkozás nyujthat, s ily esetekben azután a beteg az orvoslás leplébe burkolt semmittevésnek áldozatául esik.

A homoeopathia maga is jól érzi ezen telhetlenségét, s azért mindazon kórokat, melyek változásai egyszerű érzéki felfogással, s nem szakember által is felfoghatók, gyógyítási köréből gondosan eltávolítja, mint milyenek a szemérszi, szülészi és sebészi kórfajok legnagyobb része.

A mi végre a homoeopathia terjedését és fejlődését illeti, a hasonszenvi orvosok részéről ez irányban felhozott adatok a keringő lírek értékénél feljebb még soha sem emelkedett.

Pesten 214 orvostudor között 9 homoeopatha van, s ha Magyarország összes lakosai számát vesszük alapul, az arány még sokkal kedvezőtlenebbül üt ki a homoeopathák részére.

A francia senatusban 1865. évi július havában a homoeopathia fölött folyt tárgyalás alkalmával, mely a homoeopathia képviseltetési követelésének visszautasításával végződött. Dumas, a vegyészeti kitünő szakembere az erre vonatkozó adatokat mind a kellő értékre szállította le. (l. 45. lap.)

A mi a homoeopathia literaturáját illeti, ez a tudományos orvostan irodalmához viszonyítva jelentéktelen részecskét képez, s ennek is legnagyobb része a laikusok közti terjesztésre üzletileg számított popularis homoeopathicus gyógytanításokból áll, melyek ha a homoeopathiai literaturából levonatnak, ez valóban szám szerint, úgy mint tudományos érték szerint parányira törpül.

Erről meggyőződhetünk az időszakonként megjelenni szokott könyvvárosi kimutatásokból.

Mindezekből csak az tűnik ki, hogy a homoeopathia, keletkezésének 60 éve óta, lassú körutat folytat a világon, helyenként és időnként buján tenyészik, pártolásra talál ott, hol a természettudományokkal ismeretlenség a szakítéletet gátolja. — ott hol a mysticismus iránti hajlam a tért előkészíti és hol a szerencsés anyagi viszonyok a megbetegedési arányt leszállítják, az egészség iránti aggodalmat kifejtik, a természetes gyógyulási esélyeket fokozzák. De ezen kedvező, kecsgetető viszonyok között sem képes életerős, kitartó gyökeret verni.

Miután tehát a homoeopathiai gyógy mód nemesak tudományos alappal nem bír, hanem a minden emberi haladás alapját képező természettudományokkal egyenes ellentétben áll; miután a gyógytanárok teljes gyógyműködési szabadsága dacára, nem volt reá eset, hogy valamely egyetemi gyógytanár ezen módszert elfogad volna; — miután a homoeopathiai módszert követő orvosok az exact orvosi tudományok terén tudományos buvárlati szellemöknek jelét nem adták; — miután a gyógyeredményekre való hivatkozás, a betegség természetes lefolyásának ismeretével szemben, nyomatékkal nem bír; — minthogy végre ezen gyógy mód terjedése csakis a dilettantismus e téreni sajnálatos és az emberi

életre káros túlkapásaiban áll, de az orvosok közötti terjedése, annak daczára, hogy egyetemeknél homoeopathiai magántanítók léteznek, s ezen módszer követése sok kecségetető anyagi oldallal bír, — még sem valami fényes: ezeknél fogva az orvos-tanári testület a homoeopathiai rendes tanszék és kórodának felállítását a m. kir. egyetemenél és ezen módszernek kötelees tantárggyá avatását sem a tudomány méltóságával, sem hazánk szellemi fejlettségének jó hírnevével, sem végre a közjóléttel összeférőnek nem tartja.

A m. k. egyetem orvostanári testületének 1868-ik évi március 17 és 21-én tartott V-dik rendes üléséből.

DUMAS VEGYTANÁR,
A FRANCZIA BIRODALOM SENATORÁNAK

JELENTÉSE

A HASONSZENVI

GYÓGYSZEREK KÉSZÍTÉSE ÉS ÁRULÁSA,

VALAMINT A HASONSZENVI

GYÓGYÁSZAT KÓRHÁZAKBANI GYAKORLATA

TÁRGYÁBAN.

(Előadott a Senatus 1865. évi jul. hó 1. tartott ülésében.)

Uraim, két kérvény fekszik előttünk; melyek a homoeopathiát érdeklik, s melyek tehát érdeklőleg hatnak vissza egyszersmind a régibb, vagyis közönséges, allopathicusnak nevezett gyógytanra. E kérvények a tisztelt tanács elébe terjesztvén, hallák önök utolsó előtti ülésünkben ama két jelentést, melyet az említett kérvényekről tisztelt kartársaink, Le Roy de Saint-Arnaud és Thayer urak tettek.

Az első kérvényben *a hasonszenvi gyógyszereknek készítését és kiszolgáltatását* illető új intézkedés kéretik, a második a *hasonszenvészetnek gyakorlataira a kórházakban vonatkozik.*

Jónak látom e két kérvényt azon rendben tárgyalni, a melyben a tisztelt tanács elé terjesztettek. Engedjék meg tehát önök, hogy először az első kérvényről szóljak, arról t. i. melyről tisztelt kartársunk Le Roy de Saint Arnaud tőn jelentést azon zárvéleménnyel, hogy tétessék az át a földmívelés és kereskedelem miniszteréhez, mint a kinek hatáskörébe a gyógyszertárak feletti ellenőrködés tartozik.

Hogy megértethessem a következményeket, melyeket ezen átküldés maga után vonhatna, szükséges, hogy a t. tanácsot az ezen kérdés által itt érdekelték jelen állására figyelmeztessen.

Uraim! Létezik egy törvény, mely a gyógyszerészethez tartozó ügyeket szabályozza, s mely a köztársaság 11. éve, germinal havának 21-én hozott. Ennek utolsó, t. i. 38 cikke azt rendeli, hogy a kormány az orvosi- és gyógyszerési facultas tanáraiból bizottmányt alakítson és megbizza avval, készítsen szabálykönyvet, mintegy codexet, melybe beírva legyen készítési szabálya mindazon gyógyszereknek, melyeket minden gyógyszerész gyógytárában tartani, vagy az orvos rendeletére elkészíteni köteles.

Ezen codex, avagy gyógyszerkönyv kinyomatott, s több kiadást is ért, valamint jelenleg is egy új kiadása készül, melynek nyomtatása már megkezdett. Szerencsém volt azon tudós és buzgó bizottmánynak elnöke lenni, mely ezen utolsó kiadást készítette, és így alkalmam volt biztos alapon megítélhetni, hogy miért hagyattak ki ezen új gyógyszerkönyvből is, tisztán meggyőződés folytán és tökéletes részrehajlatlanság mellett, mindazon készítési szabályok, melyeket a homeopathia jóknak tart. A törvény által előírázott ezen helyzetben és e helyzetből szükséges következéskép minden gyógyszerész köteles szertárában a gyógyszerkönyvbéli szabályok szerint készített gyógyszereket tartani és azokat az orvos rendeletére a betegeknek ama szabályok szerint készítve kiadni. De ezáltal meg van-e tiltva a gyógyszerésznek más gyógyszerek tartása, vagy pedig az orvosnak más gyógyszerek rendelése, mint azoké, melyek a gyógyszerkönyvbe is felvétettek? Bizonyára nincsen. *Minden orvos rendelhet a gyógyszerkönyvben nem foglalt gyógyszereket, és minden gyógyszerész kénytelen készíteni mindazon gyógyszereket, melyeket az orvos rendel.*

A dolgok jelen állása tehát ez. Létezik egyfelől egy gyógyszerkönyv, egy codex, melynek készítési szabályához minden gyógyszerésznek magát tartania kell, s mely gyógyszerkönyvben minden orvos állandó készítési szabályokat talál, melyek szerint egész Franklonban egyenlő gyógyszerek készülnek, s így az orvos kellő módon szabályozhatja a betegeknek rendelt gyógyszerek adagát. Másfelől teljes szabad-

ságában áll az orvosnak rendelni minden gyógyszert, melyet hasznosnak itél, és a lehető legteljesebb kötelezettség a gyógyszerész részéről elkészíteni minden gyógyszert, melyet az orvos rendel, a melyért is a gyógyszerész rendesen minden felelősség alól felmentve van.

Mi lehet tehát a kérvényező által elérni óhajtott cél? Talán az, hogy a gyógyszerészek mindazon gyógyszerek készítésére szoríttassanak, melyeket a homoeopatha orvosok alkalmilag rendelhetnének? Hisz erre a gyógyszerészek kötelesek. Vagy talán azt kívánja kérvényező, hogy a gyógyszerészeknek ne legyen szabad hasonszenvi szabályok szerint gyógyszereket készíteni? Lehetetlen, hogy ez kéressék. Mert hisz ez amnyi volna, mint megzavarni a gyógytan és gyógyszerészet gyakorlatát. Mind az orvosnak, mind a gyógyszerésznek oka volna a panaszra: az egyiknek azért, hogy akadályozva van a rendelésben, a másiknak azért, hogy nem szabad készítenie az eme vagy ama beteg számára rendelt gyógyszereket.

Tovább is kelletvén tehát vizsgáljunk a kérvény célját, figyelmeztetem a tisztelt tanácsot, hogy a kérvényező nagyon füresa egy kérdést állít fel kérelmében. Azt t. i. hogy rendelheti-e gyógyszereit a homoeopatha orvos oly közönséges gyógyszerésznél, ki gyógytárában nem hasonszenvileg készített gyógyszereket is tart? Oh nem, feleli a kérvényező. És miért nem? Mert — ugymond — a hasonszenvi gyógyszerek oly érzékenyek, oly kényesek, hogy ha ily gyógyszerésznek tárában vesztegelnek, — csak néhány percig is, — kinek szereit ama, mindenki által ismert gyógytani szagkeveréket terjesztik, hatásuk tökéletesen megsemmisül.

Nem vehetni tehát — következteti kérvényező — a hasonszenvi gyógyszereket a közönséges gyógyszerészektől, hanem szükséges, hogy ama gyógyszerek készítésére és árulására külön gyógytárak létezzenek.

Sőt miután ily külön gyógytár mindenhol nem létezik, és így gyakran megesnék, hogy a homoeopatha orvos nem készíthetné meg rendelvényeit, kéri a sokszor említett kérelmező a homoeopatha orvosok feljogosíttatását arra, hogy ők szereiket maguk készíthessék, és a betegeknek közvetlenül kiszolgáltathassák.

Ime, ez azon préda, melynek elkaparitása a jelen kérvény sovárgott ezéjja, t. i. *tökéletes megszeghetése mindazon törvényeknek, melyek a gyógytan gyakorlását szabályozzák.* Az állittatik, hogy a hasonszenvi gyógyszerek nem barátkozhatnak össze a közönséges gyógyszerekkel (nevetés); hogy nem lehet azokat megférkeztetni egy és ugyanazon gyógytárban. Ezért a homoeopathia orvos azon jogot követeli, hogy szereit maga készíthesse, rendelhesse és betegeinek eladhassa. De már erre nekem is van egy kéréssem a tisztelt tanácshoz, t. i. az, hogy a tanács az így fogalmazott kérvényt tanácskozásaiból kizárván egyenesen visszautasítsa.

Hiszzen a francia gyógyszerészek tudnak hasonszenvi gyógyszereket készíteni; valóban képesek azok előállítására. Hisz léteznek szabálykönyvek a hasonszenvi gyógyszerek készítéséről épen úgy, mint a közönséges orvostannak létezik gyógyszerkönyve (codex). Ezen szabálykönyvek bizonyosan kellő utasítást adnak a hasonszenvi gyógyszerek készítésére és minden gyógyszerész olvashatja, megértheti azokat és tarthatja magát azon szabályokhoz, melyek ott adva vannak.

E szerint még hasonszenvi gyógyszerekre nézve is a betegek ellátásában semmi hiány nincs. Minden francia gyógyszerész képes ilyenmü gyógyszereket készíteni ép úgy, mint másokat.

Nincs tehát értelmé oly kérvénynek, melynek tárgya a homoeopathia orvosok feljogosítása arra, hogy az általuk rendelt szereket csaknem kizárólag ők maguk készítsék és adják el, azon ürügy alatt, hogy nem szerezhetik meg azokat ama közönséges úton, melyen más orvosok megszerzik a magokét.

Fölemlítem még azt is, hogy Párisban három hasonszenvi gyógytár létezik. Ám létezzenek: oly nagy városban, minő Páris, lehetnek specialis gyógytárak. — Kezeim közt van egy jelentés, mely bizonyítja, hogy azon gyógytárak felügyelet alatt állanak ép ugy, mint a többiek. Csakhogy midőn egy közönséges gyógytárt ellenőrziünk, arra irányozzuk törekvésünket, hogy az abban levő gyógyszerek természetét és az ezek által tartalmazott valóban hasznos és hatályos alkatrészek mennyiségét meghatározzuk.

De midőn hasonszenvi gyógyszerekkel van dolgunk, a feladat sokkal nehezebb, minek okát majd később előadom, ha érdeemesnek találja a t. tanács a tárgyat további részletei-

ben is figyelemmel kísérni. E perczben még nem szándékom bővebben beleereszkedni e tárgyba, csak azt jegyzem itt röviden meg, hogy *természet- és vegytan* (physica és chemia) *egyetlen egy hasonszenvi név alatt ismert gyógyszerben sem volt képes természettani vagy vegyi hibát kimutatni.* E miatt nehéz volna bizonyosságot szerezni afelől, hogy e szerek egyike különbözik másiktól. Hogy lehessen hiba, hogy különbség! hisz nincs azokban a *ható gyógyszeranyagokból semmi, egyikben is* (mosolygás).

Hasonszenvi gyógytárak tekintetében tehát a következő helyzetben vagyunk. Párist veszem fel például. Három hasonszenvi gyógytár van Párisban, melyek mind felügyelet alatt állnak. Már, mikor lehet, meggyőződnek az örökösökkel megbizottak arról, hogy a szerek a készítés kezdetén csakugyan tartalmaznak valamit; de midőn e szerek az elkészítés végén vizsgáltatnak, nem lehet többé kimutatni, hogy azokban bármi ható anyag is létezne. A t. tanács úgy látom megértett engemet egy szóbul s fölment ezen tárgy további folytatásától.

Csak meg kell még jegyezni az előbbieken kívül azt, hogy a homocopatha gyógyszerek éppen olyanok, mint más gyógyszerek. Czimüket a gyógyszerészek tanodáján szereztek meg, mint a többiek. Minden tekintetben tehát egyenjogúak a közönséges gyógyszerekkel; semmi és senki sem gátolja őket a közönséges gyógyszerek árulásában. A jelenhez hasonló mesterkedések miatt tehát inkább a közönséges gyógyszerészeknek lehetne kérnivalójuk: t. i. az, hogy semmi által ne gátoltassanak a hasonszenvi gyógyszerek eladásában.

E helyzetben tehát semmi sem szól a tisztelt jelentő, Le Roy de Saint Arnaud úr által indítványozott átküldetés mellett, úgy hogy a t. tanács teendője csak az, hogy a dolgokat jelen állásukban meghagyja.

Mindjárt megmutatom önöknek, hogy nem is áll tulajdonkép a két vegytan oly távol az összeférkeztethetéstől, mint állittatik, legalább nem abban, mi a gyógyszerek természetét illeti, és hogy ennél fogva nem szükséges egy oly különválást fenntartani, vagy éppen öregbiteni, melynek semmi alapja nincsen.

Midőn most már a *másik kérvényre* vetjük szemeinket, sokkal komolyabb dolog veszi igénybe figyelmünket. Nem a

kérvényezők kérése az, bizonyára nem. Nem vizsgálom én sem ezéjlaikat, sem azon tényezőket, melyek e ezélokra irányadólag folynak be. Mert hisz kérésük ebből áll: engedtessek meg, hogy a hasonszenvi gyógytan részt vegyen a nyilvános kórházi gyógykezelésben, és ugyan olymódon, hogy vagy hasonszenvi kórházak állittassanak fel, vagy a fennálló kórházakban termek alassanak át hasonszenvi gyógykezelés alkalmazására. Ily tartalmú kérés, mint mindjárt látandjuk, épen séggel nem alkalmas arra, hogy aggodalmat keltsen.

De, míg t. kartársunk Le Roy de Saint Arnaud jelentése nagyon mérsékelt, józan és tartózkodó volt, addig tisztelt Thayer úr jelentése, bocsássá meg őszinteségemet, sem azon tartózkodás, sem azon szerénység jellegét nem viseli magán. E miatt kénytelen vagyok, nem ugyan harczolni az ezen jelentéshez csatolt zárvélemény ellen, mert teljes meggyőződése, hogy annak a dolog alapos megvizsgálása után semmi következménye sem lehetne, — hanem harczolni maga a jelentés és pedig annak minden részletei ellen. Mert az ebben foglalt okoskodások és állítólagos tények már is bizonyos mozgalmat idéztek elő az orvosi világban, a mint efelől biztos tudomással bírok.

A homoeopathia létezése óta először történik, hogy oly nyomatékos pártolás tárgya az, mint minőt a minap hallánk.

Elkerülhetlenül szükséges, hogy ezen pártolás ezennel alapos bírálat tárgyává tétessék. Megkísértem körvonalozni azt, és felhozni némelyeket a jelentő úr által felhozott adatokból. Látni fogják önök, — hogy ezen adatok vagy a fontosság hiányában szenvednek, vagy gyanus forrásokból merítették.

A jelentő úr ugyanis gyógygyakorlati tekintetben úgy festette önök előtt következményeivel együtt a homoeopathiat, mint a mely az egész világon hullatlan előhaladást tön, úgy a betegek, mint következésképp a homoeopathiával foglalkozó orvosok bizalmának megnyerésében; meghódította volna úgy a népek, mint a tudós testületek szellemét, mely utóbbiak kebeléből állítólag igen sokan csatlakoztak volna a hasonszenvészet tanáihoz.

Megvallom, hogy hallván e jelentést, eleinte nagyon meg voltam lepetve az által, hogy amyi új, előttem teljesen ismeretlen dolgot hallok (mosolygás). De közelebről tekintvén

a tárgyat, azt találtam, hogy ezen jelentés csaknem tökéletes ismétlése azon adatoknak, melyek egy bizonyos könyvben található, mely könyvet *L'Annuaire de l'Homoeopathie* (hasonszenvi évkönyvek) név alatt mindnyájan ismerünk és mely időről-időre egy-egy új kiadást ér. Ugyanis a homoeopatha orvosok, a mint az jogukban is áll, időről-időre, a mint t. i. egy legutóbbi kiadás elfogyott, „évkönyvek“ czime alatt egy gyűjteménytárt adnak ki, melybe mindazon adatokat befooglalják, melyek bizalmat keltenek az ő tanaik iránt.

Már ezen évkönyvnek először is az a hibáeszkája van, hogy több ízben levén kinyomatva, jobban mondva több kiadást érvén, a legújabb kiadás oly tényeket ismétel, melyek egy többé kevésbé régen elmúlt időben szerepeltek, mely tények azonban ezen ismétlés által még mindig jelenlevőknek látszanak.

Hasonlíthatni terjedési tekintetben a homoeopathiát bizonyos betegségekhez, melyek az egész világot bevándorolják, egyik országból a másikba költöznek, s a költözés egymásutánja szerint az egyes országokból el istűnnek. Már igen nagy hiba volna, a jelenkornak tulajdonítani mindazon eseményeket, melyek az említett módon egymást követték, például félszázadon át, és azt kürtölni, hogy a föld a betegségek martaléka, a midőn pedig rövid tartamú járványok egyenkint dühöngtek más-más időszakban, más-más országokban.

A homoeopathiá körülbelől hasonló sorsban részesült. Bevándorolta a világot. Mulékony sikert aratott az egyik nép-nél, mely attól csakhamar elidegenült. Erre másutt próbált szerencsét, s így tovább. Ugy hogy ha nagyon gondosan összegyűjtetnek azon különböző időkből adatok, melyek a homoeopathiának az egyes országokban diadalmairól tanuskodnak, a nélkül, hogy ezen országokból eltűnése és ennek oka számbavétetnék, oly nagynak fog látszani, hogy rá ismerni nem lehetend.

Beh bizonyítani óhajtanám, hogy csakugyan az elébb mondtak szerint állnak a dolgok. Azonban itt csak néhány nélkülözhetlen idézvényre kell szoritkoznom.

A jelentésben mondatik, hogy Londonban kórházak léteznek, melyekben a homoeopathia teljes alkalmazást nyert. Ime itt van egy teljesen hiteles jegyzék, melyet a tisztelt tanácsosal közleni, — biztosan tudom — jogom van.

Két megbízott küldetett Páris városának hatósága által Londonba, hogy ott minden gyógyintézetet megvizsgáljanak. Az általuk foganatosított vizsgálat eredményéről a következőleg hangzó jegyzék értesít.

„A londoni gyógyintézetek jegyzékében csak egy kórház hozatik fel, melyben hasonszenvi, s egy másik, melyben deleges gyógymód (mesmerismus) alkalmaztatik. Meglátogatott ezelőtt 18 hónappal a hasonszenvi kórház. Ez 50 ágyat foglal magában, melyek közül némelyek üresek, másokban sebészi betegek fekszenek. A látottakból ítélve, az mondható, hogy ezen intézet semmi komoly jellemmel nem bír.“

Felhozatott Némethon is, különösen Bécs, mint arról nevezetes, hogy ott igen sok hasonszenvi gyógyintézet léteznék. -- Valóban igen természetes volna, hogy mint a homoeopathia bölcsoje, Némethon legyen azon föld, hol a homoeopathia folytatja győzelmeit. De ime, mi hirt közölhetek a tisztelt tanácsossal egy német orvos szivessége folytán, ki épen jelenleg Párisban tartózkodik, s kinek tehetsége minden tekintetben biztosságot nyújt. A hír így hangzik:

„Tudtom szerint Bécsben csak egy hasonszenvi gyógyintézet létezik, s még az sem nyilvános. Legalább az én ottlétem alatt, (melynek mintegy két éve mult) egy szerzetesek által kezelt magán kórházban volt az, mely azonban a közönség számára nyitva állt. Tudtom szerint Némethon többi tudományos központjában, Lipesét, a homoeopathia születése helyét sem véve ki, hasonszenvi gyógyintézet nem létezik.“

Egy másik német orvos, ki kevéssel ezelőtt nyolcz napot töltött Bécsben, a felől biztosít, hogy sem Bécsben, sem Némethon többi részeiben más hasonszenvi gyógyintézet nem létezik, mint néhány magán intézet, és főleg néhány zárda, melyekben homoeopathia orvosok vannak alkalmazva; „homoeopathák -- úgy mond az említett orvos -- kik úgy itt, mint mindenütt a közönséges gyógytudományból megélni nem bírván, sok jámbor embernek a titokszerü iránti vonzalmát kizsákmányolják.“

Felhoztak azon országok között, melyekben a homoeopathia hivatalosan képviselve volna, több délamériakai államot, különösen kiemelték Brasiliát. Ime itt egy Brasiliát illető tudósítvány.

„1855-ben Rio de Janeiroban töltöttem júniust, júliust és augustust. Régebben nagyon divatban volt e városban a homoeopathia; megnyerte volt a brasíliai császár bizalmát anynyira, hogy a kormány a hasonszenvi gyógytan tanítására külön facultást állított fel a fővárosban. Azonban nemsokára háborúság támadt az említett facultás tanárai között; a háborúság terjedt a facultás belsejéből kifelé, és esakhamar általánossá lön ezen urak között. Sajnos dolgok fejlődtek ott ki, és azt vonták maguk után, hogy a homoeopathia a közönség előtt hitelét tökéletesen elveszté, sat.“

Csak röviden jegyzem meg ehhez, hogy a homoeopathiának Rio de Janeiroban jelenleg hire sincs.

Folytathatnám hasonló idézvények sorát, de nem látom azt szükségesnek, midőn a dolog emnyiből is megitélhető. Azok folytatása által pontról pontra mutathatnám meg, hogy midőn a jelentő ur az általam itt honezolgatott jelentésben belbizonyítottak és igazaknak vett bizonyos adatokat, melyek főleg a hasonszenvi évkönyvekben találhatók, azon veszélynek tette ki magát, hogy oly adatokat tartson pontosaknak, melyek nem egyebek mint koholmányok, és oly tényeket jelenlevőknek, melyek a világ szinpadáról régen eltűntek.

Még Frankhonról szólok néhány szót. Kimélni akarom a helyet és a személyeket. Ime ezt írják nekem Lyonból.

„Talán nem fölösleges tudatnom önnel, hogy Lyonban a homoeopathia iránti bizalom sokat csökkent néhány év óta. *Csak egy oly homoeopatháról van tudomásom, ki valódi orthodox volna; a többiek részint nem kötik magokat többé az állítólagos „Similé”-hez, melyek mint ön is tudja, magok a tankövetők nehánnya által győzelmesen megtámadtattak; — részint lemondtak a régtelen kis adagokról, melyek hasonlólag kétségbe vonatának; mások megint semmi fennálló iskolához nem tartozó gyógymodot gyakorolnak; meg mások mind a hasonszenvi, mind a közönséges gyógymodot alkalmazásba veszik, a szerint a mint betegek választanak.*“

A mit itt Lyonról mondék, ismétellhetném sok más helyéről Frankhonnak, főleg Párisról is. Azonban elegendőknek látom az eddig röviden felhozottakat annak belbizonyítására, miszerint a jelentésben felhozott adatok és az azokból vont következtetések legalább is oly kétséges természetűek, hogy a komoly híralatot szükségessé teszik, és — hogy az

ellenőrzés mesterségében nem igen tüntette ki magát ezen nagyon is elnéző jelentésnek szerzője.

Most már vizsgáljuk meg röviden, hogy mik történtek Páris kórházaiban, és hogy mi igazolja a párisi összes köz-ápolási intézetek igazgatóságának azon magatartását, hogy az orvosi állomásokat nem minden megrostálás nélkül engedi át homoeopatha orvosoknak. Csak Párisról szólok most, mert csakis Páris van e tekintetben érdekelve. Ha ugyanis Frankhonnak bármely más része és nem Páris volna kérdés tárgya, könnyen meglehetne itélni, hogy minő kórházi szerepe lehet jelenleg a homoeopathiának Frankhonban. Hisz mily könnyű beleképzelni magunkat azon helyzetbe, melyet az elébb néhány más országról szólva ecsetelék.

De nem is rosszallható az, hogyha könnyörteljes egyének valamiápoló intézetnek vagy kórháznak felállítására egyesülnek, alávetvén magukat ily intézetek és kórházak azon rendőrségi szabályoknak, melyeknek mindig alkalmaztatniok kell oly intézeteknél, melyeket közönség s annyiival inkább olyaknál, melyeket betegek tömege látogat. Teljesen világos, hogy nem fogja háborgatni senki ezen könnyörületes egyéneket, ha homoeopatha orvost alkalmaznak intézetüknél, sem azon betegeket, kik magukat a hasonszenvi gyógykezelésnek önkényt alávetik.

Azonban Párisnak e részben sajátságos helyzete van. Van t. i. egy törvény, melyet e város 1849-ben hozott, melyet Dupin főállamügyész ur is jól ismer, s mely azt rendeli az összes közápolási intézeteknek, hogy csak oly orvosokat alkalmazzanak ápoldáikban, sőt a magán gyógyintézetekben is, kik nyilvános verseny-pályázat útján megválasztottak. E szerint a közápolási intézeteknek más orvosokat alkalmazniok nem szabad, mint kiket a verseny eredménye elfogadni enged. Már igaz bevallom, hogy ezen orvosok olyanok, kik a régibb gyógytant követik. És ezeket a közápolási intézetek — még egyszer mondom — úgy veszik fel, amint azokat a pályázati bíróság nekik ajánlatba hozza. Ha a pályázati bíróság homoeopathát ajánlaná, a közápolási intézetek azt is elfogadnák. Ez már történt is. És a homoeopatha orvos gyakorolta a homoeopathiát mindazon kórházakban, melyeknél rendre szolgálatot tőn.

Ha tehát homoeopatha orvos valóban állomást akar foglalni Páris közápolási intézeteiben, csak a pályázók közé kell

lépnie, és ha kineveztetik, senki sem fogja akadályozhatni az általa követett gyógytan gyakorlatában. Van ugyan felügyelet a betegek érdekében, de elvégre, ha egyszer ki van nevezve, és meggyőződése szerint gyakorolja a gyógytant, öntudatának szabadsága mindenek felett áll, és nem fog zavartatni tudományának és jogának gyakorlatában.

Még azt is mondhatom, hogy homoeopathiáknak ismert fiatal gyakorló orvosok a pályázók közt mutatkoztak is. Itt van kezemben a róluk adott vélemény, és ha kívánják megmutathatom, mily részrehajlatlansággal bíraltattak meg, ép úgy t. i. mint érdemlék. Vannak ezek közt olyanok is, kik felől oly jó vélemény adatott, hogy ha másodszor vagy harmadszor is jelentkeztek volna, bizonyosan kineveztetnek, a mint az kitartóbb pályázó társaikkal meg történt. Ámde első pályázásra nem is lehet a közápolási intézetek állomásait elhyni.

Mert hisz lehet száz pályázó és csak két vagy három betöltendő állomás; nem esoda tehát, ha első alkalommal pályázók nem igen neveztetnek ki, s néha öt-hat, sőt hétszer kell pályázni, míg a kinevezés megtörténik.

Az elébb mondottaknak, miket ezennel megállapítani szándékozám, rövid foglalatja ebből áll. Létezik egy törvény, mely a közápolási intézeteknek azt rendeli, hogy csak versenypályázat útján kinevezett orvosokat alkalmazzanak. Az intézetek e törvény szerint cselekesznek. Hamár valamely orvos kineveztetett, meggyőződésének teljes alkalmazási szabadságot engednek, s engedniök is kell; minek bizonyítéka az, hogy egy homoeopatha orvos, ki pályázat útján tényleg kineveztetett, a homoeopathiát gyakorolta működésének egész ideje alatt, mely idő pedig ugyancsak hosszú volt. A versenybírák pedig, bármit beszéljen az ellenfél, nem részrehajlók, minek bizonyítéka az, hogy kezemben vannak oly okmányok, melyekből kitünik, miszerint a fellépett ismert homoeopatha pályázók közül némelyekről oly vélemény adatott, mely két, három év mulva biztosította volna kineveztetésüket, ha ismét jelentkeznek.

Ha ezek így vannak is, szükséges mégis számot adnunk magunknak azon credményről, melyet a homoeopathia a kórházakban működése alatt felmutatott. Homoeopathiát gyakorolt párisi kórházakban — mint már mondtam — egy

orvos, ki a Hotel-Dieu, Beaujon és Hôpital des Enfants című kórházakban működött. Egy erre vonatkozó okmány van kezemenél, melyet most felolvasni nem akarok, ha csak elkerülhetlen szükségessé nem válik. Ezen okmányból a legtökélyesebb bizonyossággal az tűnik ki, hogy a homoeopathiának e három kórházban legalább is igen sajnós eredményei voltak.

A homoeopathia nem csak a párisi kórházakban jelent meg, mutatkozott az a marseille-i, lyoni és bordeaux-i kórházakban is. Megbírálták ott is, és — teljesen eltűnt onnan is.

A homoeopathia nem szoritkozott csupán polgári kórházakra, becsenpészte magát a katonai gyógyintézetekbe is. Volt egy idő, melyben a Val-de-Grace nevű katonakórházban a homoeopathiát egy jól ismert orvos képviselte; de nem maradt ott soká, mert alig kezdé meg működését, már is az tűnt ki, hogy e működésnek abban kell hagyatnia, és a homoeopathiának kitették szűrét ezen kórházból is (derülség).

Bíráltuk eddig a homoeopathiát, mint olyat, mely a jelentés szerint azzal dicsekedhetnek, hogy diadalmaskodott a régibb gyógytanon, hogy meghódította az egész világot, és hogy hivatása a kórházakban fontos szolgálatokat tenni.

Bíraljuk meg most már e gyógytudományi rendszert tanügyi tekintetben is. Mert hisz mindezen dolgok szoros összefüggésben vannak, és alig *adatik meg a homoeopathiának egy kívárltság, azonnal egy másikat fog követelni*. Helyet kívánna magának bizonyosan az orvosi egyetemen, helyet a gyógyszerkönyvben, szóval hivatalos kívánna lenni. Nem elég a homoeopathiának az általa érdemtelenül éldelt tökéletes szabadság, hanem azt kívánná, hogy az akadémiákban, egyetemeken, s minden gyógytant mivelő tudós-testületekben számára hely adassék a régibb gyógytan mellett, hogy nyilvánossá tétessék, miszerint a régi gyógytannal szemben, ha nem is épen felsőbbbséggel, de legalább is egyenjoggal bír.

Ezekre vonatkozólag a következő körülmény ötlük fel igen szembetűnően. — Valahányszor valami új tanrendszer keletkezik, annak mindig illetékes bírái vannak, kiknek az új rendszer magát aláveti s kiknek jóváhagyásában részesül, vagy általuk elítéltetik, — azonban *a homoeopathiáról nem hallottam soha, hogy valamely komoly tudományos akadémia indokolt jóváhagyását elnyerni megkísérlte volna*. De ne is

tegye hiába, mert meg vagyok teljes biztossággal győződve, hogy minden tudományos akadémia, melynél a homoeopathia ismeretes pogyászával (le bagage, que nous lui conaissons) megjelenend, a legszigorubb és legrövidebb módon fog pálezzát törni mind az általa híresztelt gyögyyszerek, mind pedig az általa követelt útmódok felett.

Ugyanis mit tanít a homoeopathia mint tanrendszer? Nem czélja e helynek, hogy itt tudományos értekezések tartassanak. Mert hisz mi nem vagyunk akadémia. Mindazonáltal szükséges, hogy igazoltassanak itt azon tudományos tesztületek, melyek ezen tanrendszert elvetették, és igazoltassék azon hatóság, mely nem engedé meg, hogy e rendszer a hivatalosság tekintélyére szert tegyen.

Ezen tanrendszer nagyon egyszerü. Azt mondja, t. i. hogy a régibb gyögytudomány téves eszmén alapszik, mely abban áll, hogy ha valamely beteg gyögykezelésünk alá kerül, azon gyögyszert kell keresnünk, mely betegségét meggyögyitja (mosolygás).

Igy járt el a régibb gyögygyakorlat. Az egyes betegségek ellen gyögyyszerek léteznek, melyeket a tapasztalat ösmertetett meg; azok hatása kisebb nagyobb-mérvben jótékony; sokszoros kísérletek taníták meg azok alkalmazásának szabályait. A hasonszenvi tanrendszer visszaveti e módszert, az ő módszere abban áll, hogy egészséges egyénnek adatik be valamely gyögyyszer, észleltetnek egyideig a változások, melyek az egyénben a szer bevétele után mutatkoznak, és végül azon következtetés vonatik, hogy miután ezen szer ilyenmegilyen tüneteket idézett elő egészséges egyénben, beteg egyénnek adva az ama tünetekhez-hasonlókat mindenkor megfogja szüntetni. Tehát egészséges egyéneken próbáltatik ki a szer, az ennél nyilvánuló hatás képezvén az ismertető jelt a szer gyögyerejének megtudására; és mihelyt a szer hatása észleltetett, arról azonnal felállittatik ama következtetés, hogy oly betegre nézve, kiknél a szer által előidézett tünetekhez hasonlókat mutatkoznak, ezen szer az egyedüli gyögyanyag: *similia similibus*. — Mindenki megérti így ezen tant; az egész ennyiből áll.

E tan tulajdonképen nem is új; a régi időkben azt a jelek tanának hívták. Azt mondák, hogy a gálna (pulmonaria) kitünő a tüdőbajokban, mivel levelein a tüdőjéhez hasonló

szinü toltok vannak; hogy a gódire vagyis vérehulló fű (chellidonium) jó májbajok ellen, mivel nedve sárga, mint az epe, s így tovább. A régi gyógyszerkönyvekben és az orvosi hagyományok közt számtalan ily példa található. Senki sem bizonyíthatja be eleve, hogy valamely gyógyszer, mely egészséges egyénen bizonyos tünetet idéz elő, nem fogja-e meggyógyítani azon tünetet beteg egyénnél. Fölteszem tehát most, hogy ez lehetséges és vizsgálni fogom, mily bizonyítékokra alapítá elméletét és állításait a homoeopathia.

És most fognak önök uraim hallani tudományos és szellemi horderőre nézve oly roppant dolgokat, minők kifőzésére valóban csak Némethon képes. Több hasonló taníté fel ott már fejét. És még nincs vége termelésének, jól tudom. De az itt szóban levő tan legtokélyeshjeinek egyike, olyan, melynél a tanulmányozásra méltóbbra még nem akadtam, mióta csak tudományyal foglalkozom. Összefűzve van ebben minden, mit csak a legfurfangosabb elme kigondolni képes arra, hogy legalább is a közönséges emberek itéletét tévútra vezesse. Ugyanis, ha csak nem megyünk vissza e tanrendszer forrásához, s nem vizsgáljuk azt a leggondosabb figyelemmel, csaknem lehetetlen nem találunk magunkat behálózva egy egész sora által oly szövevényes okoskodásoknak, melyek az elmét oly mély sötétségbe vonják, hogy midőn a végfolyományokhoz jutottunk, önkénytelenül azt kérjük magunktól, hogy valjon nem tévedett-e, valjon nem hirtelenkedett-e a kritika, midőn oly szigoruan ítélte el a szóban levő tanrendszert (helyeslő mosolyok).

Hallják tehát uraim az alapul szolgáló kútfőket és ítélenek.

Egy gyógyszer vétetik elő, beadatik egy egészséges embernek s észleltetnek a mutatkozó tünetek. Igen, csak hogy e tünetek nem egy v. két napig, hanem egy-két hétig, sőt egy-két hónapig észleltetnek, s minden gondosan számba tartatik, úgy, hogy egy januárban bevett gyógyszer ezen számadás szerint még martiusban is nyilvánítja hatását (nevetés).

És minő e hatás? Ime uraim, a következő. Egy januárban bevett gyógyszer következtében a bevevő egyén hideglégvonatban náthát kapott (újra nevetés), délután álmos volt, tyukszemei megfájultak (általános nevetés) stb. Ilyenek vannak feljegyezve a homoeopathia megalapítója által a gyógy-

szerekről irt három vastagkötetnyi munkájában, melyek szerint az egészséges egyénen ily móddal tanulmányozott szerek hatása száz, ötszáz, ezer, kétezer tünetben nyilvánul, mely tünetek a bevétel után két-három hó alatt észleltettek.

De azt kérdem én, hiheti-e valaki, hogy naponta ne lenne valami feljegyezni valója valamely gyógyszer bevétele nélkül is, ha két-három hónapig gondosan észlelné mindazon testi és lelki változatokat, melyeket magán tapasztal. Világos, hogy egy ily naplónak éppen annyi beceje volna, mint azon észleleteknek, melyekről Hahnemann azt hiszi, hogy velök a gyógyszeriant nagy mérvben gyarapította.

Ezen észleleteknek nagyrésze olyan túrsza, hogy nem is menném a t. tanács elé hozni, — hacsak nem volna elkerülhetlenül szükséges arra, hogy magunkat igazoljuk, és hogy kimutassuk, minő indokoknál fogva nem adatott amaz észleleteknek hely az orvosi tudományban, és miért nem vehették fel az itt érdekelt gyógyszerek azon rangot, melyet nekik a homoeopathia szánt vala.

Vegyük elő véletlen példakép a szikfűvet (chamomilla). Véletlen példakép mondom, mert hisz a szóban levő gyógyszerek mind hasonló tanulmányozásban részesültek. E növényt mindenki ismeri; alig van valaki, ki életében valamikor ne használta volna azt. Adjuk be egy egészséges embernek hasonszenvi adagban, és oly hatást fog küldölni, mely megtanít bennünket arra, hogy minő betegségek ellen alkalmazzuk azt.

Ime, mit olvashatni Hahnemann gyógyszer-tanában a szikfű tüneteiről: 120-dik tünet: az egyénnek nincs étvágya (nevetés); de tovább, 130 tünet: az egyén természetellenesen éhes, nyers káposztát kíván (általános nevetés); 315-dik tünet: ásítózik és álmos; 360 tünet: az egyén álmatlan, és a 380. tünet: — bocsánatot kérek ezen részletekért, de szükség megismernünk, a mi felett itélni akarunk — 380 tünet: az egyén horkolva alszik (újra zajos nevetés).

Ezen utóbbi hatással Hahnemann tudorinak minden gyógyszerre bir. Egy sincs, melyre vonatkozólag közbe-közbe ne lenne feljegyezve, hogy: az egyén horkolva alszik! Ez azon gondolatot kelti bennünk, hogy a szer talán oly egyénnek adatott be, kinek éppen szokása volt alvás közben hor-

kolni (nevetés). De menjünk tovább 435 tünet: a szikfü gyerekeknek adatván be, a gyerek bög, mert nem adják oda neki a mit kér (újra nevetés).

Meg kell jegyeznem, — bocsánatot kérvén a t. tanács-tól e kitérésért, — hogy Hahnemann tudorok gyógyszer-tani észleletei oly különös módon vannak összeállítva, hogy soha sem tudhatni, mily nemü vagy koru, beteg vagy egészséges egyében nyilvánultak a feljegyezett tünetek. Ugyan-azon szám alatt minden összefüggés nélkül, férfiakon, nőken és gyerekeken tett észleletek össze-vissza vannak fölírva, úgy hogy egyik tünetet követi a másik, a nélkül, hogy megmondanánk, melyik egyénre vonatkozik az tulajdonképen.

Igy 450. pont alatt azt találom: nem tűri a zenét (Elle ne peut supporter la musique) . . . Itt tehát világos, hogy nő-nek adta volt Hahnemann tudor a szikfüvet (nevetés). De közvetlenül azután azt találom: Nem szereti, hogy szavába vágjanak (Il n'aime pas qu'on lui coupe la parole). Aha! itt férfiről van szó (hosszas nevetés).

Azt hiszik önök, hogy csak ez van ama pont alatt. Ugyanazon 450-dik pontban arról értesít minket a szerző, hogy egyéne (Elle), ki ekkor ismét nő, lelkiismereti furdolások által gyötörtetik (újra nevetés).

Mindezen tünetek, amint önök is látják, körülbelül kedélyi és érzéki állapotok kifejezései valának. De már a 490. pont azt is tudatni fogja velünk, hogy minő testi baj ellen lehet jó a szikfü; e pont alatt ez áll: az egyén (női egyén) me-rev, mint a szobor . . . (nevetés). E szerint a szikfüvet oly betegeknek kell adni, kiknek nehezen mozognak mozgási szerveik. Oh nem. Mert az előbbi tünetek után közvetlenül ez olvasható: Fejét nem tarthatja nyugton, inog az folytonosan előre és hátra (kitörő zajos nevetés).

Nem folytatom tovább ezek olvasását. Csak engedje meg a t. tanács tanúságu a következőket megjegyeznem.

A szikfühöz hasonló gyógyszerek közül úgy vélem közel száz vizsgáltatott meg. Azok nagyobb része, hogy ne mondjam mindenike, a fenébbilhez hasonló módon tanulmányoztatott.

Már azt lehetne gondolni, hogy — miután valamely gyógyszer észrevehetlen kis adagának bevétele után két hónap alatt nyilvánuló minden változás e szernek tulajdonítta-

tott, — az így kézrekerített tághatáru képességgel megelégszik a homoeopathia azon célra, hogy e szerint minden lehető valóságos és képzelt betegségek ellen használnia joga legyen, és hogy az alkalmazásnál előreláthatólag támulandott mindennemű kételyekre megfelelhessen. De nem! A szernek két hó alatt megállapított nagyon is terjedékeny hatásán kívül a hatás módosítható még tetszés szerint kilenczféleképen. Ugy, hogy ismét kilencz felelet áll a homoeopathia rendelkezésére, hogy eltakarhassa a tévedéseket; menthesse a sikertelenséget, és szembe szállhasson a bírálatokkal, melyekre a szer gyakorlati alkalmazása okot szolgáltatandott.

Ugyanis az itt szóban levő szerek állítólag mást hatást nyilvánítanak, ha reggel, mást ha délben, mást ha este, még-mást ha éjjélkor adatnak be. Nemkülönbén más a hatásuk, ha a szobában és más, ha a szabadban, valamint más ha hidegben használtatnak. Egy szóval, eltekintve a hatásnak oly hosszú idő alatti megállapításától, mely minden tetszés szerinti hatást enged a szernek tulajdonítani, a hasonszenvileg alkalmazott szerek hatása még több oly körülmény által is módosíttatik, melyek segítségével aztán minden képzelhető változás kimagyarázható.

Ily határtalanul változó hatás felvétele mellett már érteni fogják önök, hogy mint lehet az azt mondani: alkalmaztam egy szert, de igen erős volt hatása; kisebbitém tehát az adagot; de meglepetésemre azt találom, hogy minél inkább kisebbitém, annál szükségesebbé válik kisebbittetése, — oly tetemes változásokat idéz az elő (derültség).

Igy jutott a homoeopathia oda, hogy gyógyszerrei elkészítésére a következő módot állapította meg: Végy egy szemert valamely gyógszerből, oldd fel száz esöpp folyadékban, végy egy cseppet ezen új folyadékból s higítsd ismét az eredeti tiszta folyadék vagy száz cseppjével. Uraim, itt már a tizezredes hígításnál vagyunk. Végy megint egy cseppet ez új folyadékból s ezt ismét higítsd száz cseppel az eredeti tiszta folyadékból s így folytasd tovább, míg harminczszor ismételted ezen műveletet. Ez ugyan egyelőre nem látszik valami rendkívüli hígításnak. Azonban hogy ha egy roppant körzőnek egyik szárát a nap központjába állítanók be, másik szárát Leverrier kartársunk által felfedezett Neptun nevű bolygó tájára helyeznök, és az ekként állított körzővel egy iszonyu kört ír-

nánk le, e kör megtelelne körülbelül azon edény területének, mely szükséges volna a fenebbihez hasonló hígítás igénytelen műveletéhez megkívántató folyadék befogadására (nevetés). Tudom ugyan, hogy a homoeopathák szivesek voltak ki nyilatkoztatni, miszerint a szóban levő hígításra soha sem kívánják ama folyadék mennyiségét; de elvégre az ő 30-szoros, vagy 40-szeres hígításu folyadékjukban tartalmazott gyógyszer mennyiség egyenlő egy oly végtelen kis részecskével, mely létezhet azon hígításban, mely valamely növényi nedv egy csöppjének naprendszerünk belterének megfelelő nagyságu edénybe csöppentetése által nyeretik. És ily készítésű gyógyszernek volna azon változatos hatása, melyet a homoeopathák annak tulajdonítanak!?

Én nem vagyok kételkedő. Mióta a tudományokkal foglalkozom, bizonyára sok rendkívüli új dolgot láttam már felbukkanni. Ugy fogadám azokat, amint kötelességemnek tartám, t. i. óvatossággal, ha kétségbe vonhatók valának, és a legnagyobb örömmel, ha bebizonyított tényeket képeznék.

Nem vagyok előítéletes a homoeopathia iránt sem. És csak mutatna fel nekem biztos sikert, nem kérdeném én, hogy mivel, ha mindjárt egy hatástalan porszemnek 30-szoros hígítékával is, tegyük fel például a szénével, melyet a homoeopathák ugyis gyógyszernek tartanak. Nem bánmám én ha az alkalmazott adaghoz képest iszonyu tömeg volna azon szénparány, mely egy maroknyi szénnek megrázintásakor a levegőbe jut, ha csak a biztos eredmény mutatkoznék. Látnám csak akár a szén, akár bármi más anyag végtelen kis adagának bebizonyult sikerét, azonnal azt mondanám, hogy a harminczszorosan hígított anyagnak csakugyan hatása van.

De erre nézve szükséges volna, hogy *az állítólagos eredmények tökéletesen hiteles ellenőrzés mellett idéztessenek elő.*

Ámde valahányszor a homoeopatháknak azt mondák: ti azt állítjátok, hogy szereitek az egészséges emberen ezen s ezen tüneteket idézik elő; jerünk hát, tegyünk együtt kísérletet az egészséges emberen, hogy lássuk mi is az általatok hirdetett eredményeket, ezért a homoeopathák soha tenni nem akarák.

A homoeopatháknak egy más ajánlat is téteték. Az t. i. hogy tegyenek ők magok észszerű kísérleteket egészséges és

beteg embereken, hogy bizonyosságot szerezzenek a Hahnemann és tanítványai munkáiban található állítások felől. De ezt sem akarák tenni.

A homoeopathia csak önmagának bíráskodását fogadja el, visszautasítván minden oly ítéletet, mely kivülről, mely nem követői által hozatik.

Igy állván a dolgok, jogunk van azt mondani, hogy mit a homoeopathák eddig gyógyszereik alkalmazása után észleltek. — mert ám valamit csakugyan észleltek, — az részint a betegek képzeletének eredménye, részint pedig, hol t. i. a szer beadása után valódi gyógyulásról lehet szó, eredménye az egy más orvosok által is kényszerűségből néha követett gyógymódnak, az ugynevezett várakozó gyógymódnak (*methodus exspectativa*), melyet azonban a homoeopathák mindenkor, és pedig azt színlelve követnek, minthogyha isten tudja minő roppant cselekvő hatályu gyógykezelést alkalmaznának.

A gyógyítás sikerének megítélése az által válik nagyon nehézé, hogy vannak betegségek, melyek önkényt, csupán a természetre hagyatva gyógyulnak. úgy, hogy midőn a két gyógytan eredményeit összehasonlítani akarnók, szükséges volna a vizsgálatra előtárt esetek közül az önkényt gyógyulókat kizárván, csak azokat vennünk tekintetbe, melyek önkényt nem gyógyulnak.

Engedje meg nekem a t. tanács egy példa felhozását, mely ez alkalommal eszembe jut, s mely véleményem szerint nagyon találó. Gyakran volt alkalmunk azt kérdezni magunktól, hogy mi lehet annak oka, hogy a földművelésnél oly nehéz a gazdáknak bebizonyítani, miszerint nagyon érdekükben áll jó minőségű trágyát vásárolni be, és hogy ne hagyjanak magukat megcsaladni hamisított trágyák árulói által. Hogy miért áll ez érdekükben, azt nagyon nehéz a gazdáknak bebizonyítani. És pedig nehéz e bizonyítás azért, mivel a föld, — csak különben jól műveltesék, — akkor is terem valamit, midőn nincsen trágyázva. Ezen tény bebizonyítása tekintetében nagyon örvemetlesen leptek meg engemet Lawes urnak London környékén tett kísérletei, melyek foganatosításával nevezett a londoni gazdasági egyesület bizta meg. E kísérletek abban állanak, hogy néhány holdnyi szántóföld egyszerűen trágya nélkül műveltetik, s ré-

szint búzával, részint babbal, s több efélével vettetik be. Ezen földek minden évben adnak termést; nem dúsat ugyan, de mégis hasznosat azért, mivel abból megítélhető, hogy minő lehet a termés kellő trágya nélkül. Ezen termésnek természetesen le kell vonatnia minden trágyázás után nyert termésből, hogy aztán a különbségek összehasonlítása folytán kitudassék, mivel értékesebb egyik trágya a másiknál.

Ha már valamely szerencsétlen földműves hamisított trágyát vesz, s avval trágyázza meg földét, mégis lesz termése, s ha ez nem is lesz valami dús, a netáni kisebb nagyobb hiányért könnyen okozhatja a fagyot, a szárazságot stb., melyek tudatlan földműves előtt leginkább tűnnek elegendő magyarázatul fel, miután nem képes számba venni, hogy termelhet és mennyit termelhet földje teljesen trágyázatlanul, és így nem keresi a hibát a rosز vagy a hamisított trágyában.

Bajos is meghatározni, hogy mi tulajdonítandó tisztán a földnek, és mi a trágyának; csakis az elébb említett kísérletek után lehetne pontosan megbecsülni a különféle trágyák összehasonlítható értékét. — Épen így vagyunk a gyógymódokkal is. Ha valamely országban nem volnának orvosok és azon ország lakói maguktól sem vennének be semmi gyógyszert, úgy hogy meg határozni lehetne ott a betegségek önkénytes lefolyását, ez ország oly adatokat szolgáltatna, melyekből a gyógyítást alkalmazásba vevő országok megtudhatnák, hogy mi értéke van az egyik, és mi a másik gyógymódnak.

Ámde ez nem lehetséges; az emberrel úgy bánni, mint a földdel, nem szabad. Meg kell adni neki azon úpokást, melyet a lelkiismeret megadni parancsol, és az emberi tudás megadni enged. De sokszor jelentékeny és kínos kételyek maradnak fenn a gyógymódok megbecsülésénél; mert gyakran kell azt kérdeznünk, hogy mi történt volna, ha a beteg magára hagyatik?

Miután ezek így vannak, a homoeopathia természetesen felhasználja azon eredményeket, melyek minden gyógyszer nélkül is bekövetkeznek. De még más valamit is tesz a homoeopathia. Ugyanis azon felül, hogy, mint előbb felhozáam, oly hosszú időt engedett magának szereit hatását minél változatosabbaknak állapíthatni meg, és hogy módosító körülményeket vett fel a váratlan események kimagyarázha-

tására, ezeken felül — mondani — még egy más kibuvót is hagyott fenn a maga számára, t. i. azt rendeli a homoeopathia, hogy midőn valóban közelgő veszély fenyeget, ne hasonszenvi, hanem *közönséges gyógytani* (allopathicus) *kezelés vétségék alkalmazásba*; hogy pedig közelgő veszély fenyeget-e vagy nem, annak eldöntése az orvostól függ, és így a homoeopatha orvosnak szabadságában áll, e vagy ama tünetet hasonszenvi vagy közönséges gyógymód szerint kezelni. Így hát következetesen és jogosan egyesítették a két gyógytan, miután ez által csakis az alapító rendelkezéseinek van elégtéve.

Megérthetni már a dolog ezen állásából, hogy homoeopathának neveztetik sok oly orvos, ki betegei számának gyarapítása végett nem veti meg a homoeopatha czímet, de azért *a homoeopathiával a közönséges gyógytant nagyon is hűségesen egyesíti*.

Megszakasztom már ezen a jelen gyülekezet elé tán kissé igen is hosszadalmas közléseket és a homoeopathiának, mint tanrendszernek elébbi bírálatát, melyet itt előadni kötelességemnek ismerék. Álljon bár ezen tanrendszer abban, hogy állittatik, miszerint a betegségeknek titkos okai vannak és a gyógyszerek titkos erők által hatnak, én helybe fogom hagyni; álljon bár abban, hogy állittatik, miszerint valamely gyógyszer nem anyaga, hanem azon erő által hat, melyet a készítés-közbeni rázódás és dörzsölés által nyert, nem lesz kifogásom ellene: csak bizonyíttassék be, hogy úgy van. Ez az egész, a mit kívánok. Ámde még eddig soha senki be nem bizonyította, — egészen közömbös emberek előtt sem — hogy ama tanrendszer és az ennek követése folytán nyert eredmények alaposak és pontosak volnának.

Ily körülmények között igen nagy horderejű dolog azt kérni, hogy a t. tanács ajánló vélemény kíséretében küldjön át az illetékes ministerhez egy oly kérelmet, melynek czélja az, hogy a homoeopathiának *erőszakkal út nyíttassék a párisi gyógyintézetekbe*. Ez a szenvedő emberiségre nézve veszélyes dolog volna, és jóval felülmulná a tanács által jó híszemben adott vélemény jelentőségét.

Lám, mi kéretik a t. tanácstól: a helyett, hogy a homoeopathiák *verseny útján* nyerjenek állomást a párisi gyógyintézetekben, szabad legyen nekik az összes közápolási intézetek igazgatójának *önkénytes választása* folytán is elfog-

lalni amaz állomásokat. Ugyanis épen ezen értelme van a második kérvény tartalmának. Továbbá az is kéretik, hogy hasonszenvészeti kórházaknak, vagy a meglévő kórházakban hasonszenvészeti gyógytermeknek berendezése után, a homoeopathiának ezekbeni szabad gyakorlatán kívül megengedve legyen oly gyógyszerek alkalmazása, melyek *ki legyenek vére minden hatósági felügyelet alól*. Ugyanis evvel egy jelentőségit az első kérvénynek tartalma, mert, mint beszédem kezdetén mondtam, ez az értelme a kérvénybeli azon nyilatkozatnak, hogy a közönséges gyógyszerészek nem alkalmasok hasonszenvi szerek készítésére és azért szükséges külön hasonszenvi gyógytárak felállítása, valamint az orvosoknak is a készítésre s eladásrai feljogosíttatása.

Ama követeléseknek, melyek részére a t. tanács támogatása kéretik, egyik következménye az lenne, hogy megszegetnék amaz 1849-diki törvény, mely a vizsgatételt és pályázást szabja a párisi kórházak minden orvosa elé; másik következménye pedig lenne, hogy megzavartatnék minden, mi a gyógyszerek készítésére és kiszolgáltatására vonatkozik, valamint megcsorbíttatnék a gyógyszerek készítése feletti szükséges ellenőrködés is.

Nem akarom ok nélkül hosszabbítani e tárgyalást. Nézetem az előbbiekből már világos. Támogathatnám azt számos kezeim közt levő tudósítvánnyal és okmánynyal. De bevárom az ellenvetéseket.

Mielőtt végeznék, nem mulaszthatom el még a tanács elé terjeszteni egy zárvéleményt, melyhez magamnak is teljesen hasonlót kellene mondanom. Ezen zárvélemény egy jelentésben található, mely e tárgyat alaposan s terjedelmesen fejtegeti, s melyet nem régiben Páris városának hatósága kért volt. E jelentést az összes közápolási intézetek igazgatósága adta volt e kérdésnek érett, minden oldalról meghányása után. A jelentésbeni zárvélemény, melyhez teljes meggyőződéssel én is csatlakozom, így hangzik:

„A hasonszenvi gyógytan, ugy azon módra nézve, mely szerint a betegségek okait magyarázza, mint gyógykezelési módjára nézve, kétségkívül tévedéseken alapszik; ellenkezik az a józan észszel, és nem állhatná ki az alapos megvitátás próbakövét.“

„Nem bir tehát semmi oly jellemmel, mely gyógyt...
mányi rendszer tulajdona.“

„Sőt még nem is őszinte ez, mert egyfelől szükség esetében — a nélkül, hogy bevallaná — a közönséges gyógytanhoz folyamodik; másfelől szinlelt tevékenység által magának tulajdonittatja a régi gyógytan egyik módszerének, az ugynevezett várakozási gyógymódnak jó eredményeit.“

„Ha pedig a homoeopathiának gyógyszerkönyvét tekintjük, erre teljes joggal még szigorubb ítéletet mondhatni sth.“

„Még akkor is, — mondja végül ezen jelentés írója, t. i. a közápolási intézetek igazgatója, — „még akkor is, ha azon orvosok választása, kikre az összes közápolási intézetek betegei bíztnak, nem volna alávétve semmi szabálynak, be kellene a kórházak kapuinak a homoeopathák előtt záratniok a józan okosságnál, az igazság és emberiség iránti tekintetnél fogva.“

„Annyival inkább nem kell őket ama betegek kezeléséhez engedni, miután az 1849. januar 10-diki törvény az összes közápolási intézeteknek szoros kötelességévé teszi, a kórházakban más orvosokat nem alkalmazni, mint olyanokat, kik sikeresen állták ki a nyilvános pályázati vizsgát.“

Véleményemet egy felől az összes közápolási intézetek igazgatójának fennebbi jelentésére, másfelől azon fejtegetésekre alapitván, melyeket ide nem tartozó tudományos részletektől tartózkodva előadtam: ezennel újra is azt javaslom, hogy a tisztelt tanács részint a törvényt, részint a tudományt tekintve, az itt érdekelt két kérvényt további megvitatás nélkül visszautasítsa, ugy az elsőt, melyben a homoeopathák számára gyógyszerárulási jog kéretik, mint a másodikat, melyben azt követelik, hogy a homoeopathák a fennálló szabályokkal ellenkező módon tehessenek kórházi szolgálatot (nagyon helyes! nagyon helyes!).
